

eukidsonline.net

Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu

HR Kids Online

Lana Ciboci
Ivana Ćosić Pregrad
Igor Kanižaj
Dunja Potočnik
Dejan Vinković

Zagreb, veljača 2020.

eukidsonline.net

Impresum

Autori izvješća:

Doc. dr. sc. Lana Ciboci
Ivana Ćosić Pregrad, prof.
Izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj
Dr. sc. Dunja Potočnik
Izv. prof. dr. sc. Dejan Vinković

Provedba istraživanja:

Ipsos Puls

Vrijeme provedbe istraživanja:

listopad – studeni 2017.

Koordinator provedbe istraživanja:

Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu

Istraživanje provedeno u suradnji s:

Agencijom za elektroničke medije
Gradom Zagrebom (OŠ Većeslava Holjevca)
Hrvatskim Telekomom
Hrvatskom regulatornom agencijom za mrežne djelatnosti (HAKOM)
Centrom za nestalu i zlostavljaju djecu (CNZD)

Istraživanje poduprli:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

Kontakt:

info@hrkids.online

<http://hrkids.online/>; <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online>

Zagreb, veljača 2020.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Internet u životima djece i roditelja	5
2.1. Izloženost djece na internetu	5
2.2. Aktivnosti djece na internetu	8
3. Društvene mreže i korištenje mobilnih aplikacija	15
3.1. Virtualni svijet i upoznavanje novih osoba	20
4. Neželjena i uznemirujuća iskustva djece na internetu	22
4.1. Elektroničko nasilje	24
4.2. Izloženost djece seksualnim sadržajima i porukama	26
4.3. Nedovoljna osviještenost roditelja	29
4.4. Noviji rizici kojima su djeca izložena na internetu	30
4.5. Alati za pomoć i prijavu uznemiravajućih iskustava	31
5. Roditeljska medijacija	33
6. Korištenje interneta u obrazovne svrhe	38
6.1. Potpora učitelja u korištenju interneta	40
6.2. Medijska pismenost djece	40
6.3. Medijsko i informatičko obrazovanje djece	45
7. Smjernice za roditelje	47
8. Popis korištene i preporučene literature	49

1. Uvod

Prvo hrvatsko reprezentativno istraživanje o digitalnim navikama djece te sigurnosti djece na internetu provedeno je u studenom 2017. godine. U istraživanju je sudjelovalo 1.017 djece u dobi od 9 do 17 godina i njihovi roditelji, pri čemu je u istraživanju sudjelovao onaj roditelj koji je bio bolje upoznat s digitalnim navikama djece. U našem uzorku roditelja 78,4% ispitanika bile su majke. U istraživanju su sudjelovala 524 dječaka i 493 djevojčice od kojih je bilo 307 djece u dobi od 9 do 11 godina, 377 djece u dobi od 12 do 14 godina te 333 djece u dobi od 15 do 17 godina. Istraživanje je provedeno u kućanstvima pri čemu je to prvo takvo istraživanje na reprezentativnom uzorku ikad provedenom u Hrvatskoj.

Istraživanje je provedeno u sklopu velikog međunarodnog projekta EU (Global) Kids Online. Riječ je o najvećem europskom projektu u području istraživanja odnosa djece i interneta. Kroz projekt se istražuju prednosti i rizici korištenja interneta među djecom u dobi od 9 do 16 godina (u nekim državama od 9 do 17 godina); izloženost djece elektroničkom nasilju, seksualno eksplicitnim sadržajima i ponudama; način i intenzitet korištenja interneta ovisno o uzrastu i socioekonomskim obilježjima te uloga roditelja, učitelja i okoline u zaštiti i edukaciji djece o opasnostima na internetu.

Očekuje se kako će rezultati istraživanja, usporedivi s 18 europskih država koje su provele istraživanje, biti korišteni za izradu nacionalnih i lokalnih obrazovnih politika, a značajno će utjecati i na aktivnosti brojnih dionika koji se bave zaštitom prava djece na internetu, poticanjem kritičkog razmišljanja, odnosno podizanjem razine osviještenosti o prijetnjama i prilikama *online* izloženosti kod djece. Sudjelovanjem u ovom istraživanju i Hrvatska se uključila u svjetski standard praćenja sigurnosti djece na internetu, a samo je istraživanje ključni preduvjet za kreiranje obrazovnih politika u ovom području, ali i temelj za donošenje kvalitetnih smjernica za unaprjeđenje sigurnosti djece na internetu. Usporedno s izradom i objavom nacionalnog izvješća, radilo se i na komparativnoj analizi rezultata svih europskih država koje su provele istraživanje, a koje će biti objavljeno u veljači 2020. godine, povodom međunarodnog Dana sigurnijeg interneta.

Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, kao koordinator, istraživanje je provelo u suradnji s Agencijom za elektroničke medije, Gradom Zagrebom (OŠ Većeslava Holjevca), Hrvatskim Telekomom, Hrvatskom regulatornom agencijom za mrežne djelatnosti (HAKOM) te Centrom za nestalu i zlostavljano djecu (CNZD). Istraživanje su poduprli i Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, a samo je istraživanje provela agencija Ipsos Puls.

Nacionalni tim za Hrvatsku sastoji se od stručnjaka iz nekoliko različitih institucija: doc. dr. sc. Lana Ciboci (Edward Bernays Visoka škola za komunikacijski menadžment, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu), Ivana Ćosić Pregrad (Brigojedac – Psihološki centar za djecu i obitelji), izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj (Fakultet političkih znanosti, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu), dr. sc. Dunja Potočnik (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu) te izv. prof. dr. sc. Dejan Vinković (Institut sinergije znanosti i društva).

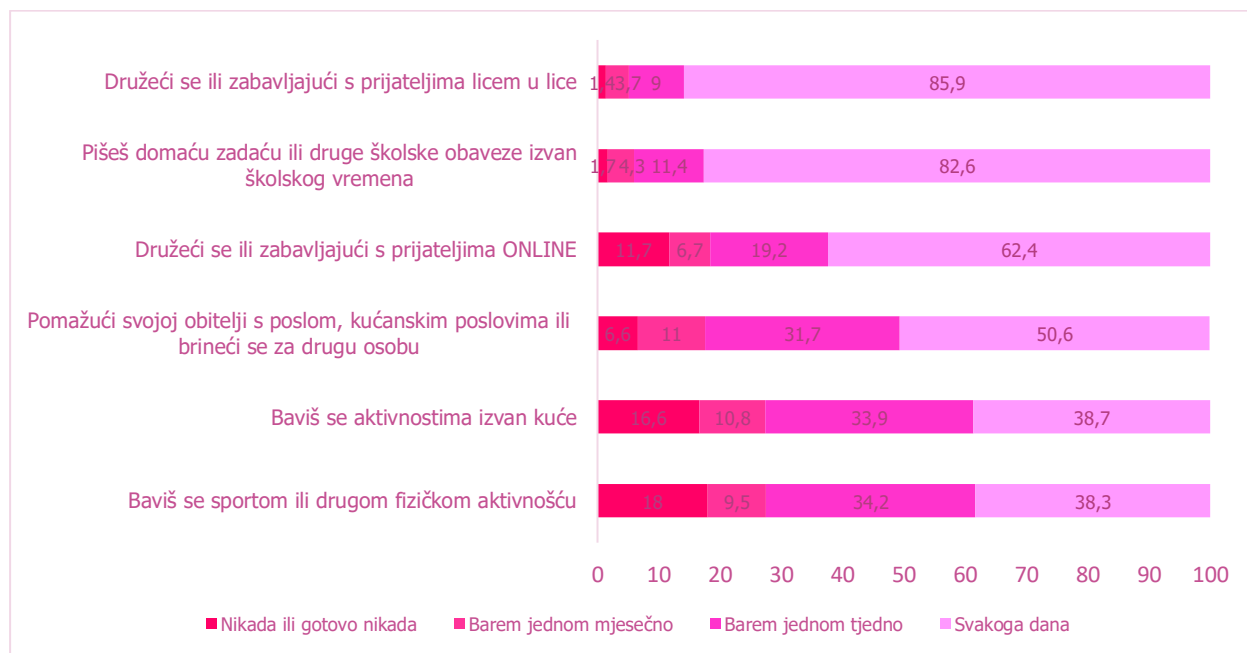
2. Internet u životima djece i roditelja

KLJUČNI REZULTATI

- Većina djece ima mogućnost pristupanja internetu kada god to želi ili treba.
- Djeca internetu najčešće pristupaju putem mobitela/pametnih telefona.
- Djeca više vremena provode družeći se i zabavljajući se s prijateljima licem u lice, nego u *online* aktivnostima.
- Količina vremena koju djeca svakoga dana provode uz internet raste s dobi djeteta.
- Djeca na internetu najčešće slušaju glazbu.
- Djeca koja imaju i roditelje među svojim prijateljima na Facebooku, češće posjećuju društvene mreže, dopisuju se putem aplikacija te razgovaraju s drugim osobama.

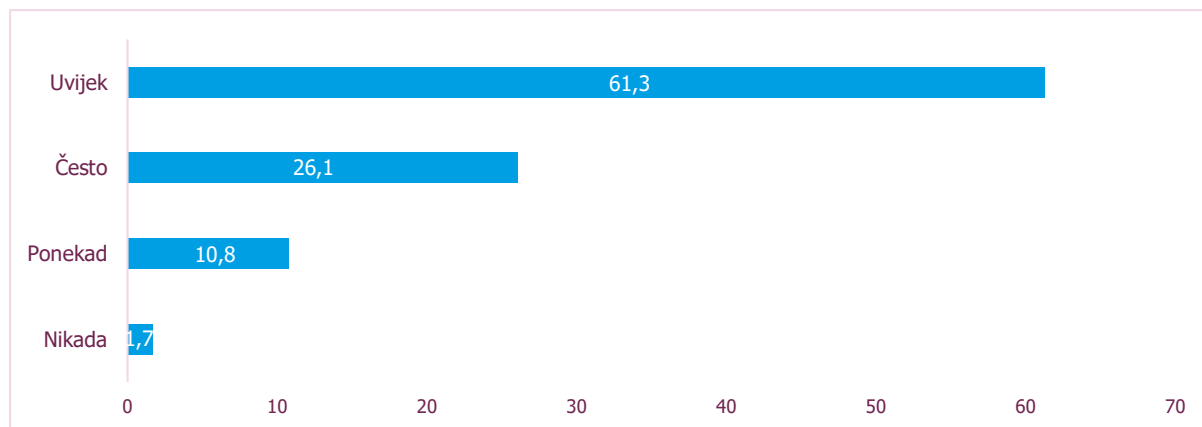
2.1. Izloženost djece na internetu

Djeca u dobi od 9 do 17 godina još uvijek više vremena provode družeći se i zabavljajući se s prijateljima licem u lice, nego u *online* aktivnostima. Većina djece svakodnevno piše domaću zadaću i obavlja druge školske obaveze izvan školskog vremena, a većina njih se svakoga tjedna bavi aktivnostima izvan kuće te sportskim i drugim fizičkim aktivnostima (grafikon 1).

Grafikon 1. Aktivnosti djece u dobi od 9 do 17 godina (%)

Mogućnost pristupanja internetu ključni je preduvjet za aktivno korištenje interneta i iskorištavanje svih potencijala koje on kao medij pruža. Istraživanje *HR Kids Online* pokazalo je da većina djece u dobi od 9 do 17 godina kada god žele ili trebaju imaju mogućnost pristupanja internetu (grafikon 2). Pritom djeca internetu najčešće pristupaju kod kuće, a puno rjeđe u školi, kod prijatelja ili na javnim mjestima. No, podatak da svako treće dijete u Hrvatskoj svakodnevno pristupa internetu u domu prijatelja, odnosno rođaka, prije svega treba osvijestiti roditelje da zabranama korištenja interneta i pristupanje određenim stranicama kod kuće neće puno postići jer će djeca tim stranicama pristupiti kod svojih prijatelja ili drugih članova obitelji. Stoga je važno od najranije dobi razvijati kritičko razmišljanje i s djecom argumentirano raspravljati zašto su određeni internetski sadržaji primjereni, a drugi neprimjereni njihovoj dobi. Stvaranje odnosa povjerenja između roditelja i djeteta ključno je za kvalitetan medijski odgoj djece od najranije dobi.

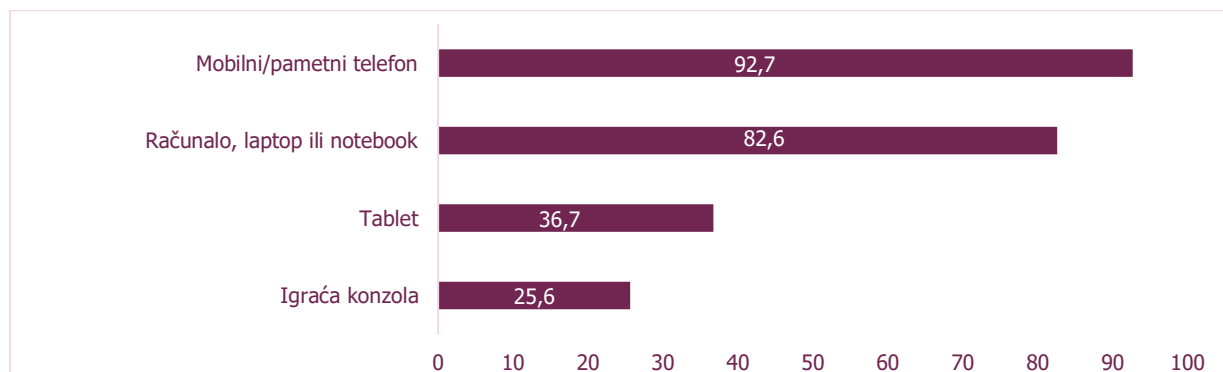

Grafikon 2. Mogućnost pristupanja internetu (%)

Povjerenje između roditelja i djeteta danas je osobito važno i zbog činjenice da je roditeljima sve teže nadzirati što njihova djeca rade na internetu. Naime, i ovo je istraživanje pokazalo da većina djece u dobi od 9 do 17 godina posjeduje mobilni/pametni telefon, odnosno računalo, laptop ili notebook uz pomoć kojeg mogu pristupiti internetu samo za vlastitu upotrebu, dok djeca puno rjeđe pristupaju internetu preko tableta i igračih konzola (grafikon 3).

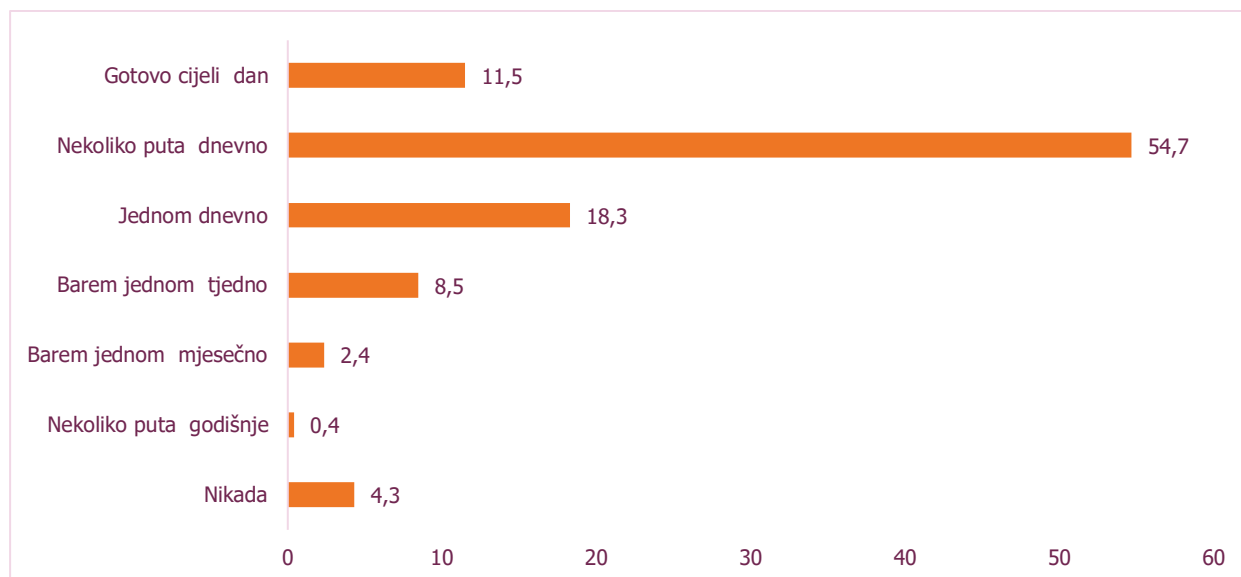
Djeca u dobi od 9 do 17 godina internetu najčešće pristupaju putem mobitela/pametnih telefona.

Posjedovanje vlastitih uređaja, osobito pametnih telefona, otežava roditeljski nadzor nad aktivnostima djece na internetu i sadržajima kojima ona pristupaju. Pritom je istraživanje pokazalo da mobilni/pametni telefon posjeduje 82,4% djece u dobi od 9 do 11, 95,5% djece u dobi od 12 do 14 te 99,1% djece u dobi od 15 do 17 godina. Nisu uočene statistički značajne razlike između djevojčica i dječaka.

Grafikon 3. Posjedovanje uređaja za pristupanje internetu (%)

Većina roditelja, kao i njihova djeca, svakodnevno se koriste internetom i to najčešće kod kuće u prostoriji u kojoj ne mogu biti sami, dok puno rjeđe internet koriste na poslu ili u obrazovnoj instituciji, u domovima prijatelja ili rođaka, u knjižnicama, kafićima ili kada su na putu (npr. na ulici, u autobusu ili automobilu). Roditelji, kao i djeca, internetom se najčešće koriste preko pametnih telefona te računala, odnosno laptopa, dok mu puno rjeđe pristupaju preko tableta, a gotovo nikada preko igračih konzola (grafikon 4).

Grafikon 4. Korištenje interneta od strane roditelja (%)

Djeca više vremena provode na internetu tijekom vikenda, nego tijekom radnoga tjedna što je i logično s obzirom na smanjeni broj aktivnosti koje djeca imaju tijekom vikenda. Iako su preporuke stručnjaka da djeca ne bi trebala uz medije provoditi više od 2 do 3 sata dnevno jer pretjerano korištenje medija može dovesti do stvaranja ovisnosti, istraživanje je pokazalo da više od četiri sata dnevno na internetu tijekom radnog tjedna provodi gotovo svako četvrto dijete, a tijekom vikenda više od jedne trećine djece. Unatoč tome, kod većine djece istraživanjem nisu potvrđeni simptomi prekomjernog korištenja interneta. Naime, pokazalo se da jako mali broj djece svakodnevno zbog korištenja interneta ostaje bez obroka i spavanja; da se rijetko svađaju s obitelji ili prijateljima zbog vremena koje su proveli na internetu ili se dosađuju kada ne mogu biti na internetu, a jako se malo djece neuspješno trudilo provoditi manje vremena na internetu.

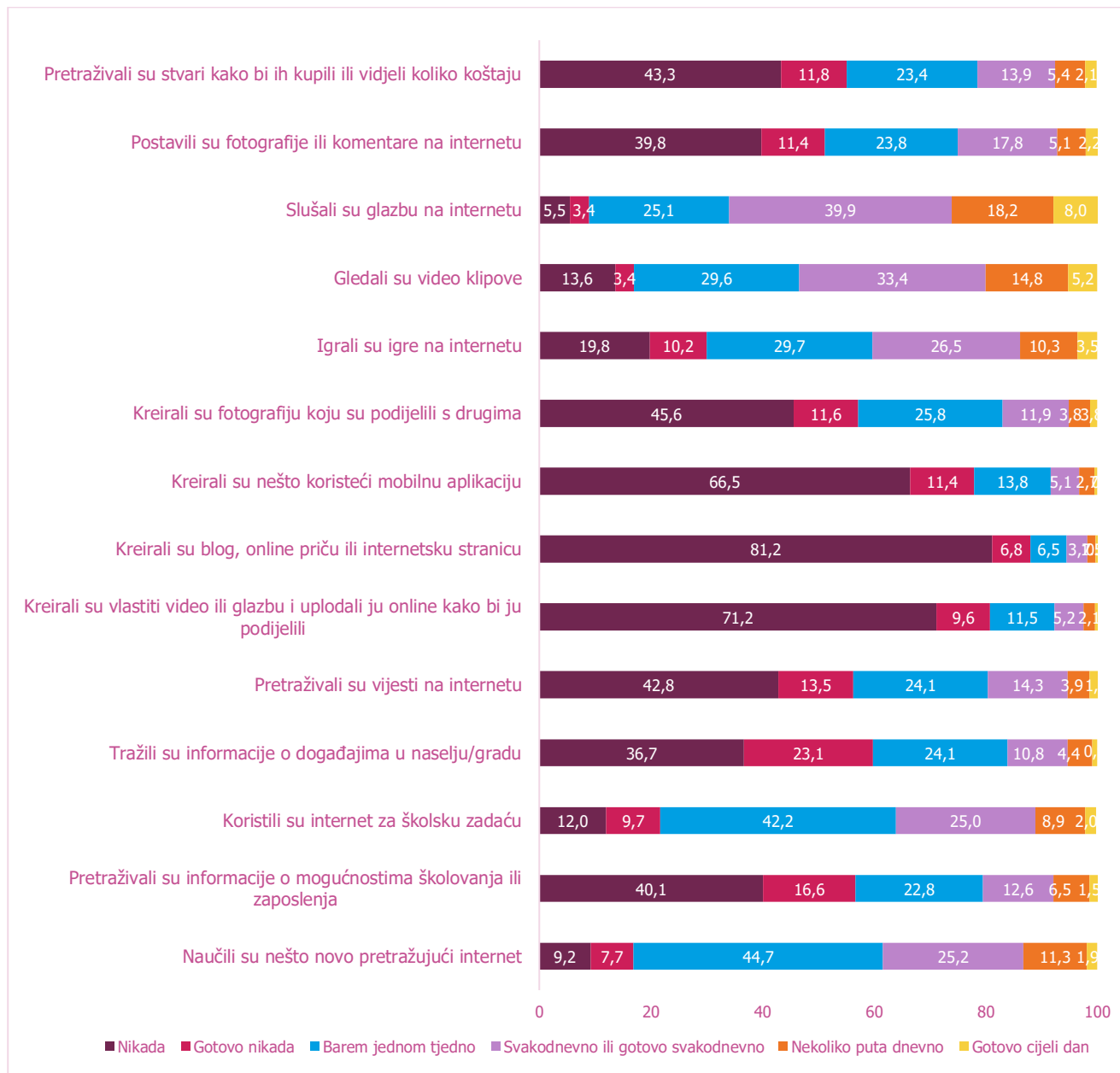
Tablica 1. Vrijeme koje djeca provode na internetu svakoga dana (%)

	TIJEKOM RADNOG TJEDNA	TIJEKOM VIKENDA
Malo ili ništa vremena	3,3	2,8
Oko pola sata	11,1	5,4
Oko jedan sat	21,0	11,8
Oko 2 sata	27,3	21,8
Oko 3 sata	13,6	19,9
Oko 4 sata	8,0	12,8
Oko 5 sati	5,9	8,8
Oko 6 sati	2,4	5,5
Oko 7 sati ili više	7,3	11,2

Iako istraživanjem nije zabilježena statistički značajna razlika u korištenju interneta između djevojčica i dječaka, istraživanje je pokazalo da količina vremena koju djeca provode uz internet svakoga dana raste s dobi djeteta te da starija djeca svakoga dana provode više vremena uz internet od mlađe djece.

2.2. Aktivnosti djece na internetu

Uređaji koji omogućavaju pristup virtualnim medijskim sadržajima, njihova prenosivost i laka dostupnost većini djece, danas otvaraju i niz mogućnosti za sudjelovanje u *online* aktivnostima. Podaci prikupljeni ovim istraživanjem omogućavaju detaljan uvid u aktivnosti djece na internetu i njihove medijske navike. To je važno ne samo zbog stjecanja potpunije slike o aktivnostima djece na internetu (nego što je to bilo moguće prethodnim istraživanjima), već i zbog potencijala kojeg ti uvidi nose vezano uz donošenje javnih politika u područjima aktivnosti u slobodnom vremenu, obrazovanja i informatizacije. Grafikon 5 prikazuje učestalost sudjelovanja djece u aktivnostima na internetu koje nužno ne podrazumijevaju interakciju s drugim osobama, barem ne u svim aktivnostima.

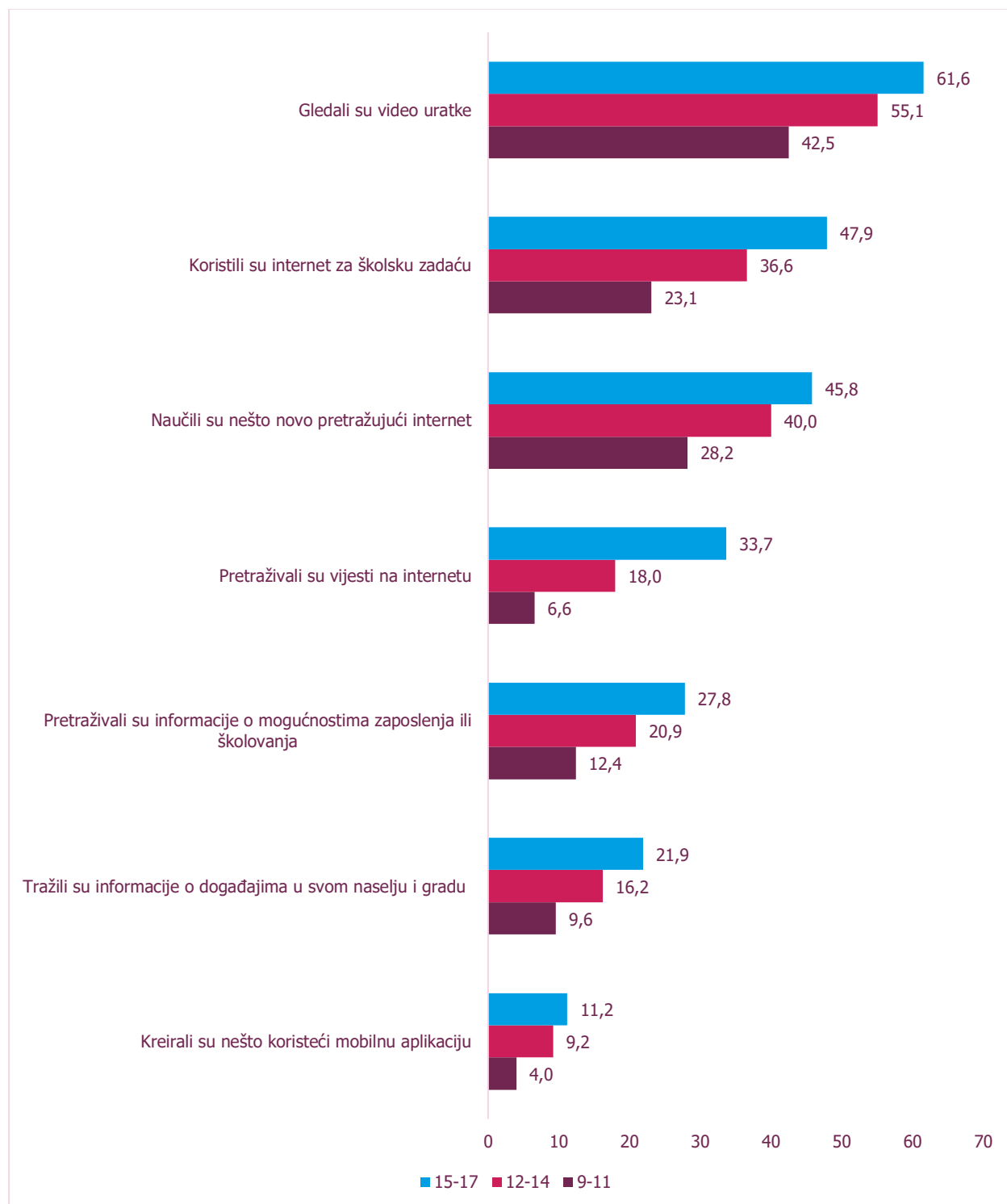

Grafikon 5. Učestalost sudjelovanja djece u aktivnostima na internetu – prvi dio (%)

S obzirom na dob ispitanika/ica ovog istraživanja ne iznenađuje kako je najzastupljenija aktivnost slušanje glazbe te da odmah nakon nje dolazi učenje i korištenje interneta za školsku zadaću, gledanje video uradaka i igranje igara na internetu. Ne iznenađuje niti popis najmanje prakticiranih aktivnosti jer je redom riječ o aktivnostima koje zahtijevaju viši stupanj informatičke pismenosti nego prethodno nabrojane. Daljnjom su

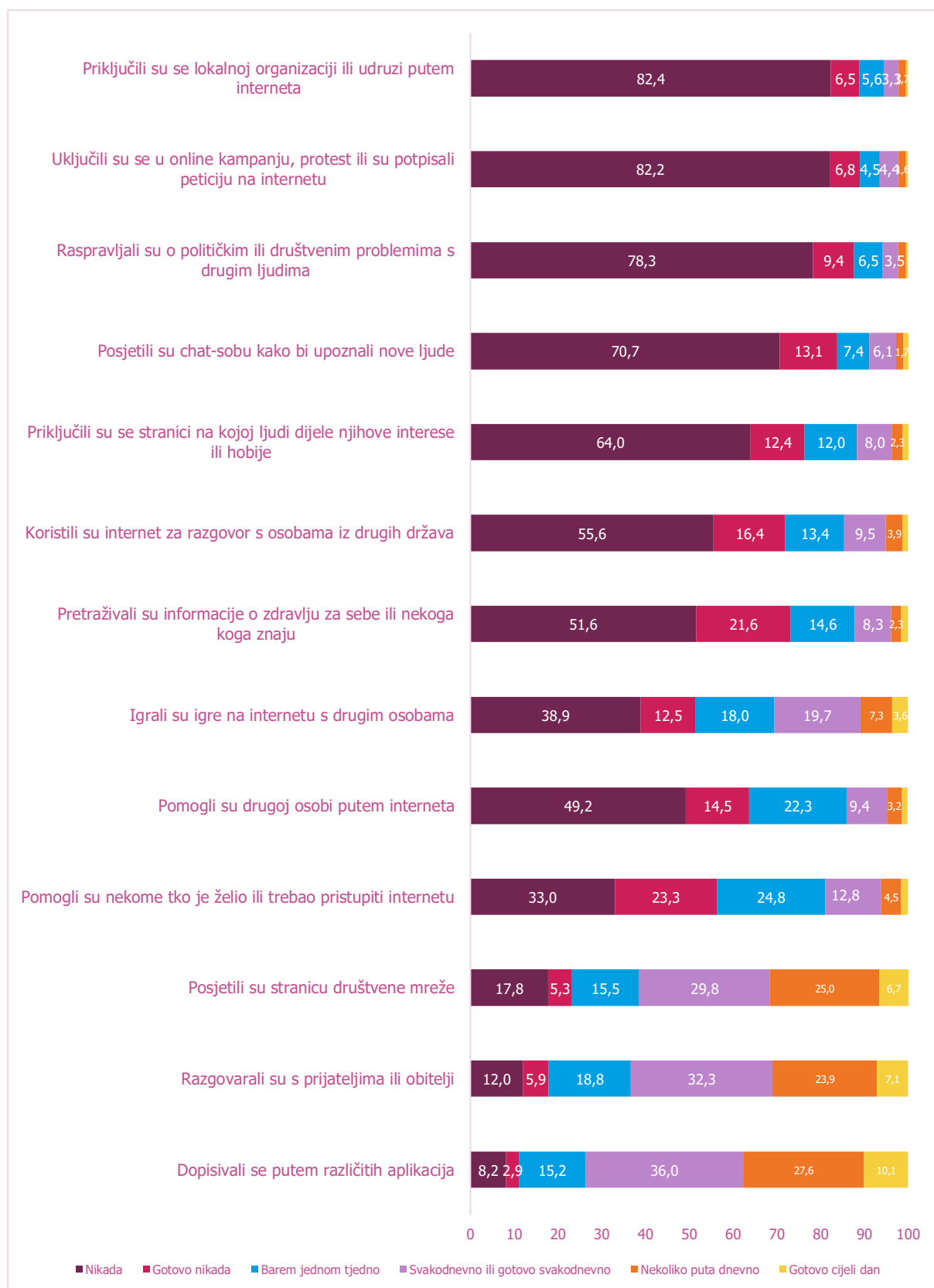

analizom ustanovljene statistički značajne razlike u sudjelovanju u aktivnostima na internetu s obzirom na dob djece (grafikon 6), pri čemu je vidljivo kako participacija u *online* aktivnostima raste s djetetovom dobi.

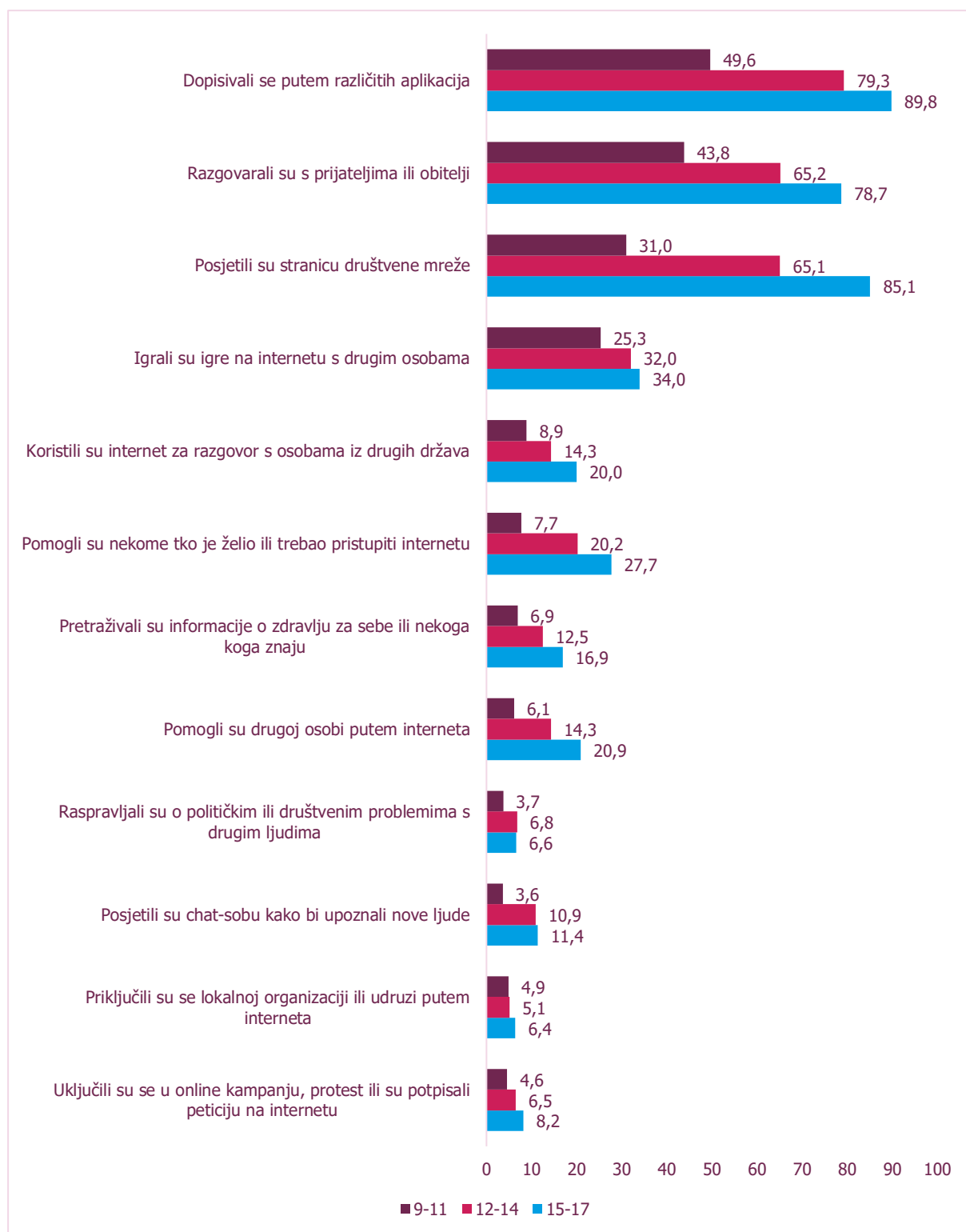
Grafikon 6. Svakodnevno sudjelovanje u nekim aktivnostima na internetu s obzirom na dob djece – prvi dio (%)

Sljedeći grafikon prikazuje sudjelovanje u aktivnostima koje u pravilu podrazumijevaju interakciju s drugim osobama. Rezultati su pokazali da se djeca najčešće dopisuju preko aplikacija, razgovaraju s prijateljima i članovima obitelji, posjećuju stranice društvenih mreža te igraju *online* igre. Rezultati o najmanje zastupljenim aktivnostima niti ovaj put ne iznenađuju jer je riječ o aktivnostima koje uključuju neki vid angažmana koji podrazumijeva barem djelomičnu političku pismenost te interes za društveni angažman.

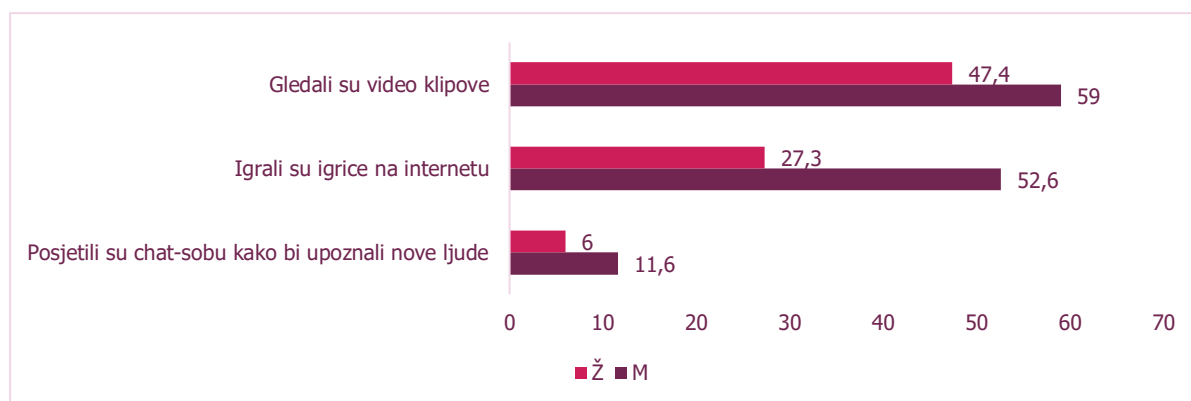
Grafikon 7. Učestalost sudjelovanja djece u aktivnostima na internetu – drugi dio (%)

Učestalost sudjelovanja u *online* aktivnostima koje podrazumijevaju interakciju s drugim osobama također donosi razlike u odnosu na dob djece (grafikon 8) i to ponovno u smislu paralelnog rasta s porastom dobi.

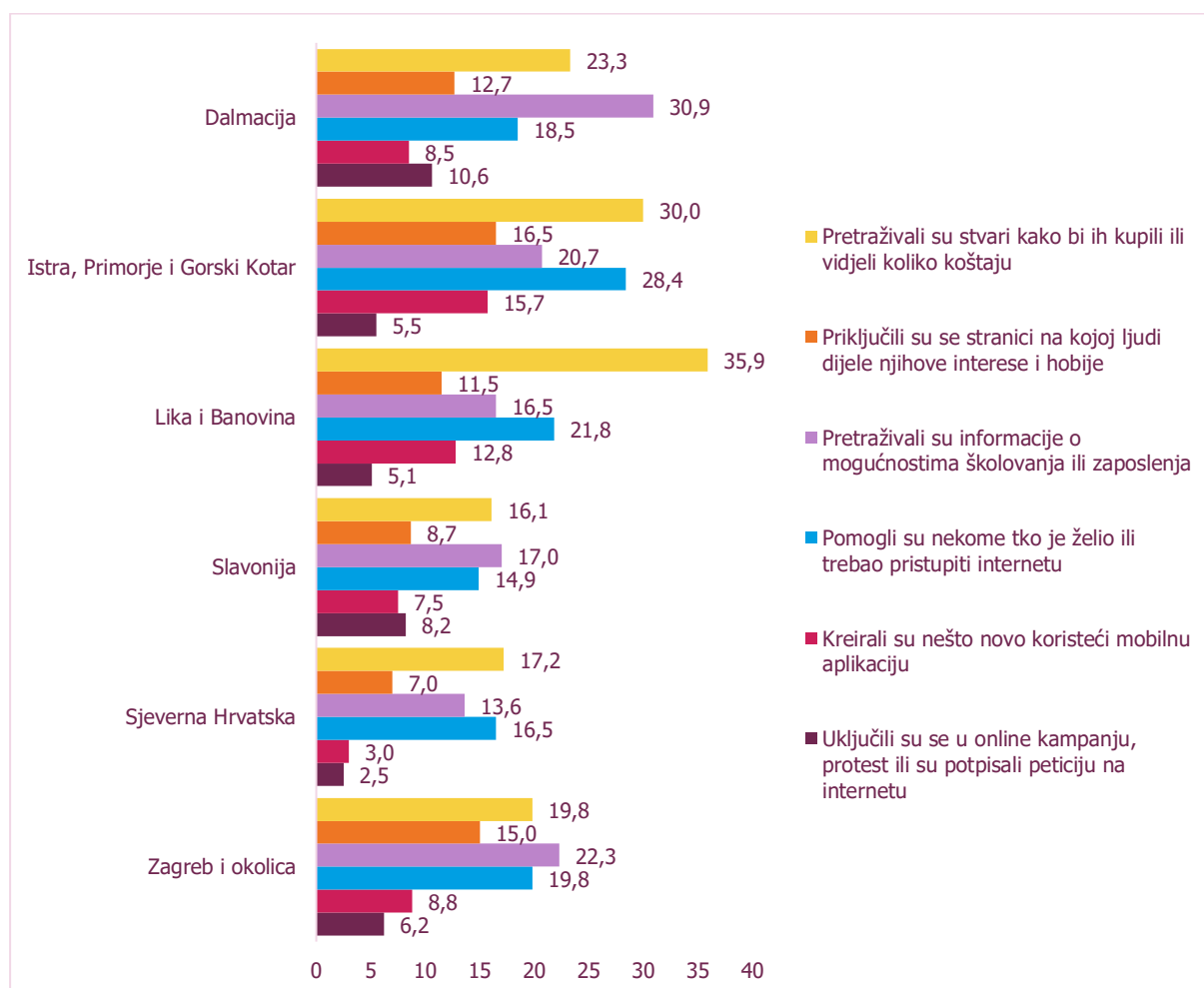
Grafikon 8. Svakodnevno sudjelovanje djece u aktivnostima na internetu s obzirom na dob – drugi dio (%)

Online aktivnosti djece koje u pravilu podrazumijevaju interakciju s drugim osobama daju znatno diferenciraniju sliku nego prethodno analizirane aktivnosti. U tom su smislu djeca heterogena ne samo s obzirom na dob, nego i spol, regionalnu pripadnost te prijateljstvo s roditeljima na Facebooku. S obzirom na spol (grafikon 9) evidentno je kako dječaci u prosjeku u većoj mjeri nego djevojčice svakodnevno gledaju video klipove, igraju igre na internetu te posjećuju chat sobe (pričaonice) kako bi upoznali nove ljude.

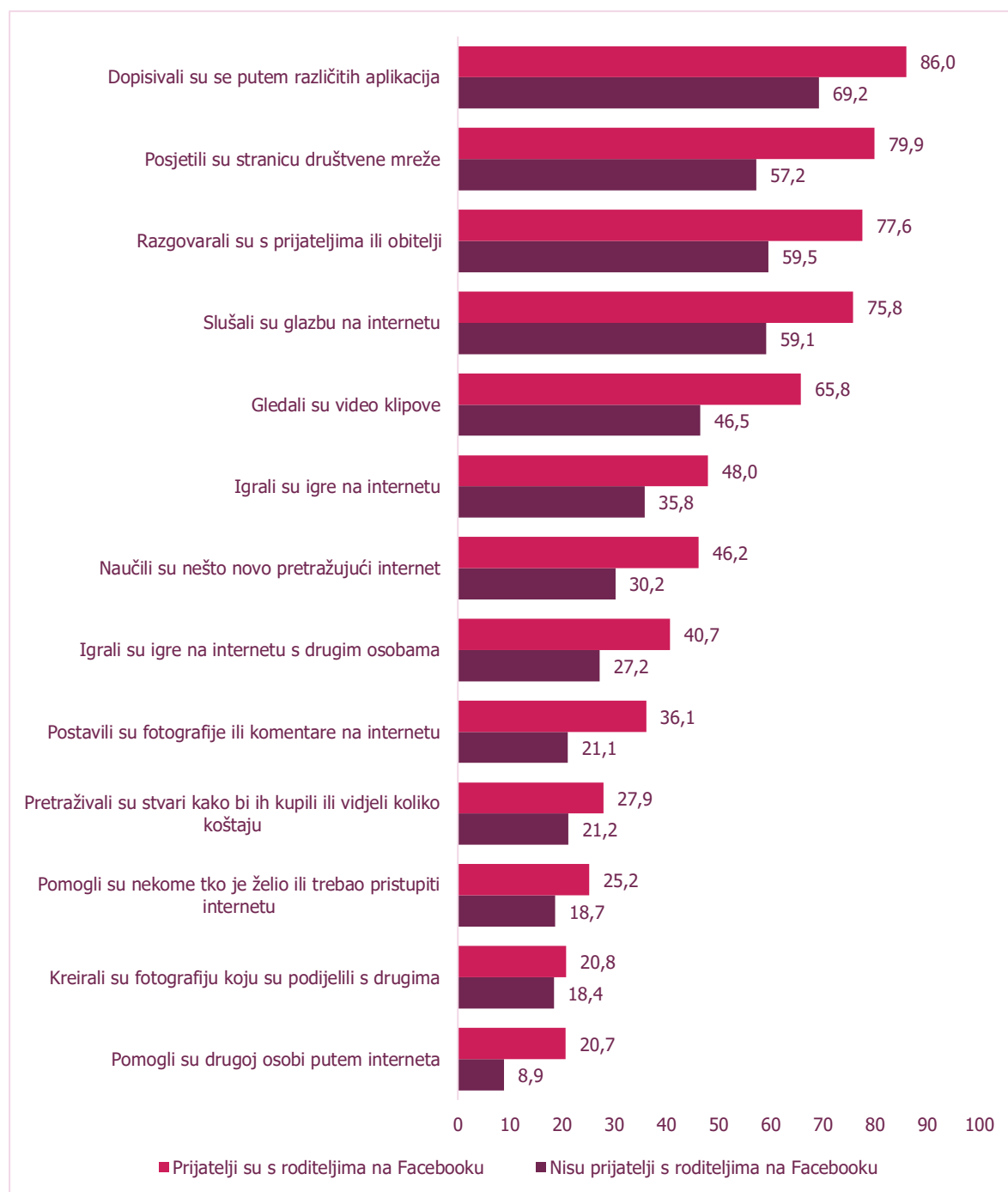
Grafikon 9. Svakodnevno sudjelovanje djece u nekim aktivnostima na internetu s obzirom na spol (%)

Regionalne razlike (grafikon 10) ukazuju na najveći interes za pretraživanje informacija o mogućnostima školovanja ili zaposlenja u Dalmaciji, Zagrebu, Istri, Primorju i Gorskom kotaru. Djeca iz zadnje spomenute regije prednjače u pomaganju nekome tko je želio ili trebao pristup internetu, a djeca iz Slavonije i sjeverne Hrvatske u ovom su slučaju na začelju. Povezivanju na temelju interesa i hobija u najvećoj su mjeri sudjelovala djeca iz Istre, Primorja i Gorskog kotara, a najmanje djeca iz sjeverne Hrvatske. U aktivnosti pretraživanja stvari *online*, s ciljem kupnje ili provjere cijene, u regionalnoj usporedbi na prvom su mjestu Lika i Banovina, dok su ovoj aktivnosti *online* najmanje sklona djeca iz Slavonije i sjeverne Hrvatske.

Grafikon 10. Svakodnevno sudjelovanje djece u aktivnostima na internetu s obzirom na regionalnu pripadnost (%)

Sljedeći grafikon donosi vrlo zanimljive nalaze o učestalosti sudjelovanja u nekim *online* aktivnostima s obzirom na prijateljstvo s roditeljima na Facebooku. U svim aktivnostima koje su pokazale razlike među ispitanicima, djeca koja među svojim Facebook prijateljima imaju i roditelje participiraju češće. To se osobito odnosi na dopisivanje putem aplikacija i posjećivanje društvenih mreža, razgovore s drugim osobama, slušanje glazbe, gledanje video klipova, igranje igrica te učenje novih sadržaja. Ovdje možemo govoriti o pozitivnom utjecaju roditeljske medijacije na korištenje interneta kod djece pri čemu objašnjenje može biti dvojako ili kombinacija barem dva razloga. Prvi je da su djeca čiji su roditelji barem dijelom prisutni i u njihovom *online* svijetu više motivirani za sudjelovanje u određenim aktivnostima, dok drugi povezuje osjećaj roditelja da trebaju biti prisutni i u virtualnom svijetu svog djeteta.

Grafikon 11. Svakodnevno sudjelovanje djece u aktivnostima na internetu s obzirom na prijateljstvo s roditeljima na Facebooku (%)

Nakon analize utjecaja pojedinačnih obilježja djece na njihovo sudjelovanje u *online* aktivnostima, željeli smo na neki način uopćiti obrasce korištenja interneta za pojedine aktivnosti. Stoga je provedena analiza kojom je dobiveno sedam faktora ili obrazaca sudjelovanja u pojedinim aktivnostima na internetu. Prvi faktor je nazvan socijalno angažirani obrazac (uključuje priključenje udruzi, kampanji, protestu ili peticiji; raspravljanje o političkim i društvenim problemima; pretraživanje vijesti na internetu; pomaganje drugoj osobi putem interneta; traženje informacija o događajima u naselju ili gradu; razgovor s osobama iz drugih država). U sudjelovanju u ovom obrascu djeca su relativno homogena jer nisu pronađene statistički značajne razlike u odnosu na obilježja ispitanika/ica i učestalost prakticiranja tog obrasca.

Drugi obrazac sudjelovanja u *online* aktivnostima nazvan je stvaralačko angažirani obrazac (kreiranje videa ili glazbe, bloga, fotografije; kreiranje novog sadržaja uz pomoć mobilne aplikacije; raspravljanje o političkim i društvenim problemima) i u odnosu na njega djeca su također homogena.

Na trećem obrascu usmjerenom na razonodu (igranje igara samostalno ili s drugim osobama; gledanje video klipova ili slušanje glazbe), uočene su statistički značajne razlike s obzirom na spol i to s većim brojem dječaka koji sudjeluju u ovom tipu aktivnosti.

Četvrti obrazac ukazuje na relativno visoku heterogenost djece u njegovom korištenju jer su mu značajno više skloni dječaci i to u višim dobnim skupinama. Njegov je naziv obrazac društvenosti i razonode, a uključuje posjećivanje društvenih mreža, razgovor s prijateljima ili obitelji putem interneta, dopisivanje putem aplikacija te slušanje glazbe na internetu.

Obrazac proširivanja znanja obuhvaća učenje, izradu školske zadaće, pretraživanje informacija o školovanju ili zapošljavanju, traženje informacija o događajima u naselju i razgovor s osobama iz drugih država, a u prosjeku su mu najviše sklona djeca iz Dalmacije, Zagreba, Istre, Primorja i Gorskog kotara.

Mješoviti obrazac je naziv šestog faktora (postavljanje fotografija ili komentara na internet; pretraživanje stvari kako bi vidjeli koliko koštaju; pretraživanje vijesti na internetu; pretraživanje informacija o zdravlju za sebe ili drugu osobu; pridruživanje stranici koju posjećuju osobe koje dijele njihove interese), a u ovim aktivnostima u nešto većoj mjeri od svojih vršnjaka sudjeluju djeca iz Istre, Primorja i Gorskog kotara.

Posljednji obrazac - socijalno-pomagački - uključuje nekoliko aktivnosti koje se odnose na društveni život djece i pomaganje drugim osobama (pomaganje nekome tko je želio ili trebao pristup internetu; posjet chat sobi (pričaonici); pretraživanje informacija o zdravlju za sebe ili nekoga koga poznaju; pridruživanje stranici koju posjećuju ljudi koji dijele njihove interese), a u njegovom korištenju nema statistički značajnih razlika među djecom.

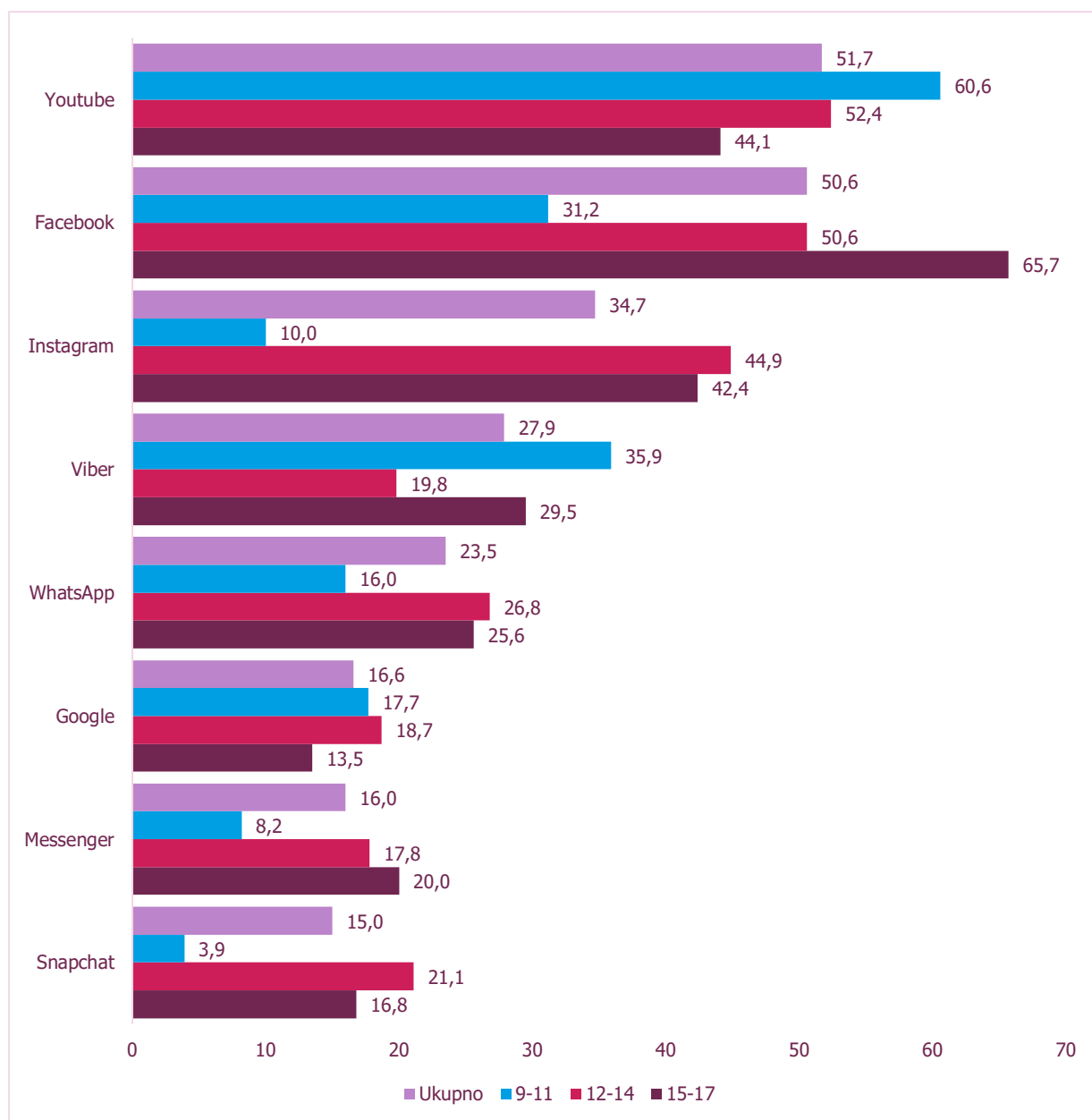
3. Društvene mreže i korištenje mobilnih aplikacija

KLJUČNI REZULTATI

- Korištenje društvenih mreža raste s djetetovom dobi.
- Youtube, Facebook i Instagram najkorištenije su društvene mreže među djecom.
- 61,0% djece ima profil na društvenoj mreži ili internetskoj stranici za igranje videoigara.
- Manji broj djece ima roditelje među prijateljima na Facebooku.
- Roditelji su najčešće prijatelji svojoj djeci na Facebooku kako bi mogli pratiti njihove aktivnosti i objave.
- Gotova trećina djece je komunicirala na internetu s nepoznatim osobama pri čemu se 14,0% djece susrelo uživo s osobom koju su upoznali na internetu.

Ukupno 61,0% djece ima vlastiti profil na društvenoj mreži ili internetskoj stranici za igranje videoigara koju trenutno koriste, od kojih je 53,8% djevojčica i 67,8% dječaka. Korištenje društvenih mreža raste s djetetovom dobi – 35,0% djece u dobi od 9 do 11 godina, 68,1% djece od 12 do 14 godina te 76,8% djece od 15 do 17 godina ima vlastiti profil na društvenoj mreži ili internetskoj stranici za igranje videoigara koju su koristili u vrijeme istraživanja.

Grafikon 12 prikazuje podatke o članstvu djece na pojedinim društvenim mrežama, s prikazom ukupnih postotaka i razlika s obzirom na dob. Ukupno gledano, Youtube, Facebook i Instagram bile su najkorištenije društvene mreže, a među dvije mlađe skupine ispitanika prevladavao je Youtube, dok su stariji dječaci i djevojčice primarno koristili Facebook.

Grafikon 12. Djeca i korištenje društvenih mreža – ukupno i s obzirom na dob (%)^{1,2}

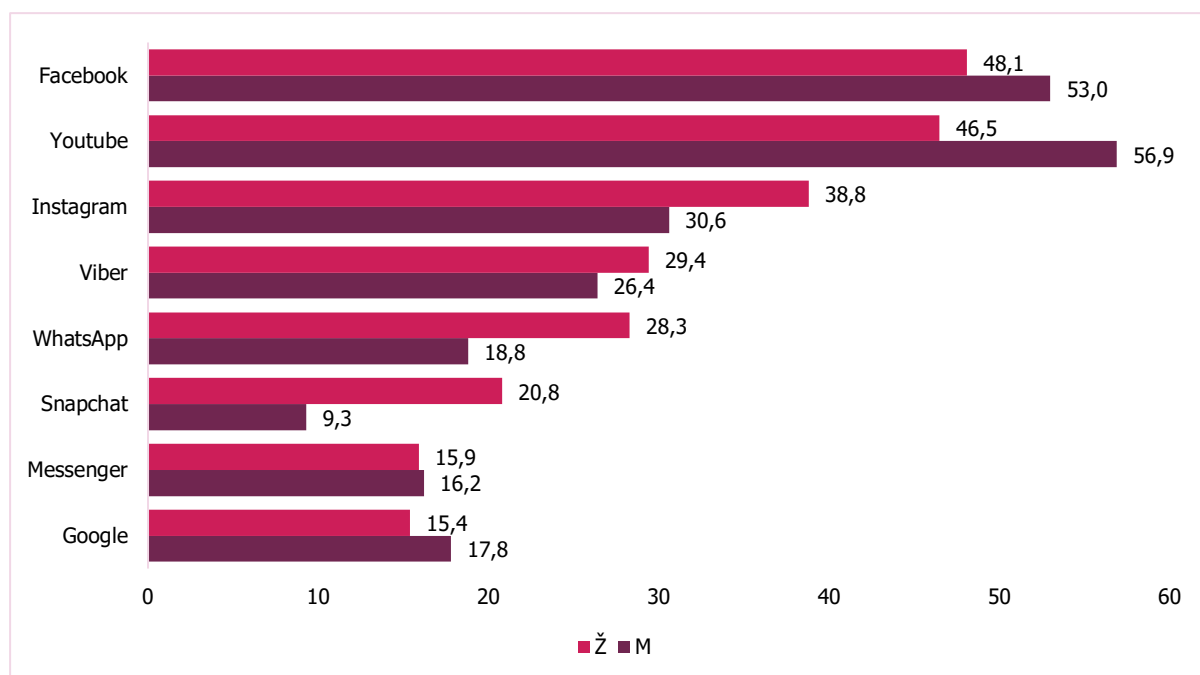
Osim u odnosu na dob, djeca se u korištenju na prikazanim društvenim mrežama razlikuju i s obzirom na spol (grafikon 13) i regionalnu pripadnost (grafikon 14). Dječaci prednjače pred djevojčicama u korištenju Facebooka, Youtubea, Messengera i Googlea, dok su djevojčice u nešto većem broju korisnice Instagrama, Vibera, WhatsAppa i Snapchata.

Istraživanje pokazuje da Facebook najmanje koriste djeca iz Istre, Primorja i Gorskog kotara, a najviše iz Like i Banovine te Slavonije. Youtube je najmanje korištena mreža u Dalmaciji i Slavoniji, a najviše u sjevernoj Hrvatskoj te Lici i Banovini. Instagram je najmanje korišten u Istri, Primorju i Gorskom kotaru, a najviše u Lici i Banovini.

¹ Za Twitter i „druge društvene mreže“ nisu rađene statističke obrade u smislu uočavanja razlika među djecom zbog premalog broja korisnika.

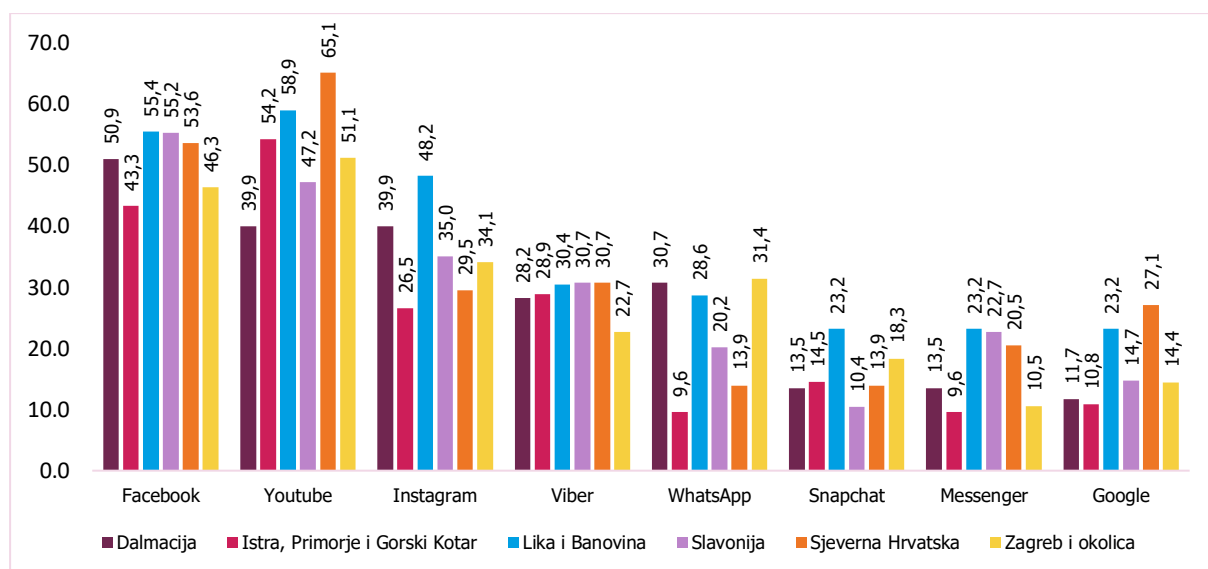
² Ukupni postoci prikazani su temeljem cjelokupnog uzorka (N=1.017), a razlike po dobi na temelju uzorka djece koja imaju profil na društvenim mrežama (N=585).

Grafikon 13. Djeca i korištenje društvenih mreža s obzirom na spol (%)^{3,4}

Kada je riječ o aplikacijama koje se koriste za dopisivanje, poput Vibera i WhatsAppa, i ovdje se mogu prepoznati razlike. U korištenju Vibera najveće su razlike identificirane između Zagreba i okolice te Dalmacije. WhatsApp u prosjeku koristi najmanje djece iz Istre, Primorja i Gorskog kotara, a najviše iz Zagreba i okolice te Dalmacije. Messenger je još jedna platforma koju u najmanjoj mjeri koriste djeca iz Istre, Primorja i Gorskog kotara, a najviše ga koriste u Lici i Banovini. U korištenju Snapchata najveće su razlike zabilježene između Slavonije te Like i Banovine.

Grafikon 14. Djeca i korištenje društvenih mreža s obzirom na regionalnu pripadnost (%)^{5,6}

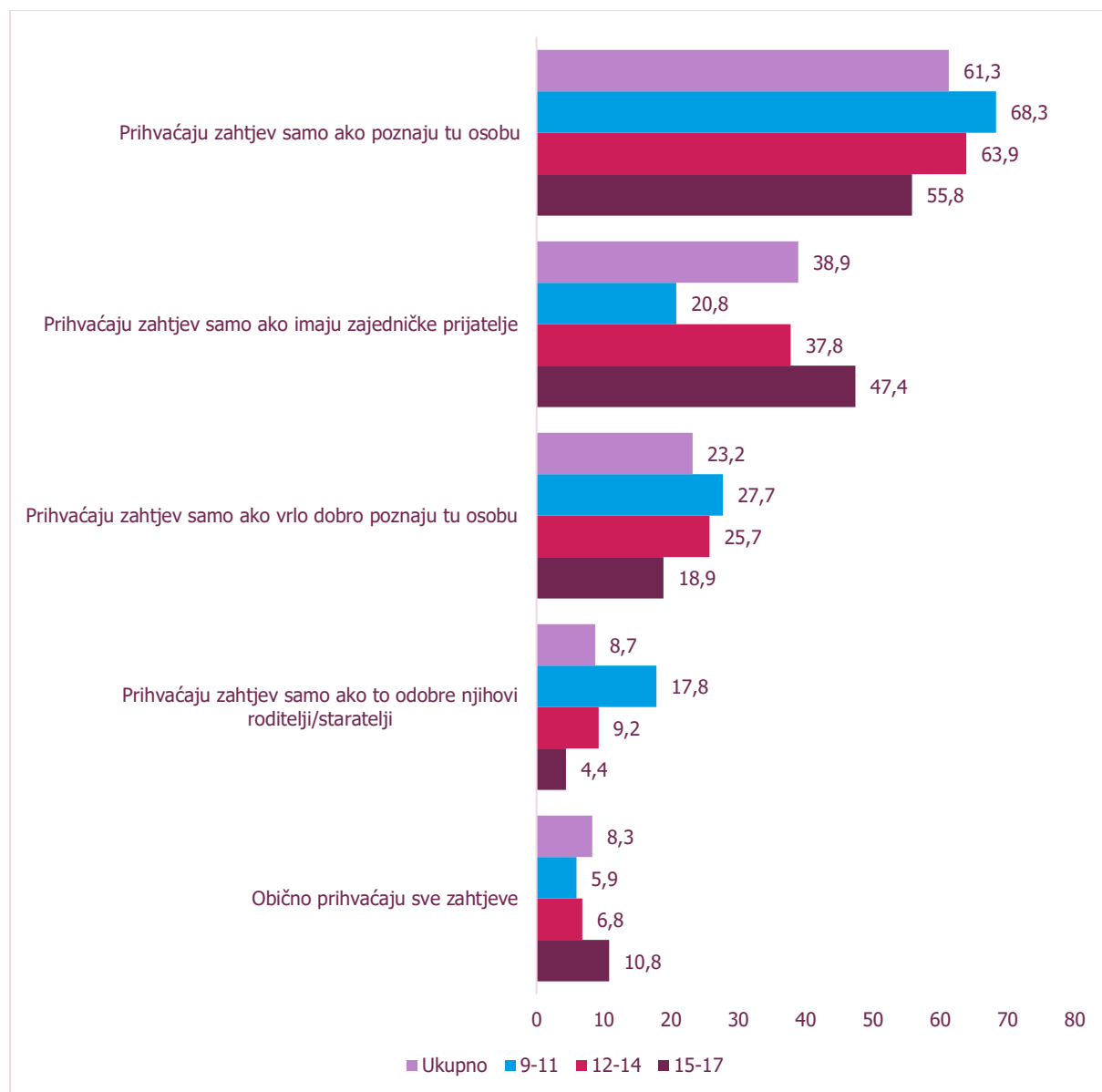
³ Za Twitter i „druge društvene mreže” nisu rađene statističke obrade u smislu uočavanja razlika među djecom zbog premalog broja korisnika.

⁴ Ukupni postoci prikazani su temeljem cjelokupnog uzorka (N=1.017), a razlike po dobi na temelju uzorka djece koja imaju profil na društvenim mrežama (N=585).

⁵ Za Twitter i „druge društvene mreže” nisu rađene statističke obrade u smislu uočavanja razlika među djecom zbog premalog broja korisnika.

⁶ Ukupni postoci prikazani su temeljem cjelokupnog uzorka (N=1.017), a razlike po dobi na temelju uzorka djece koja imaju profil na društvenim mrežama (N=585).

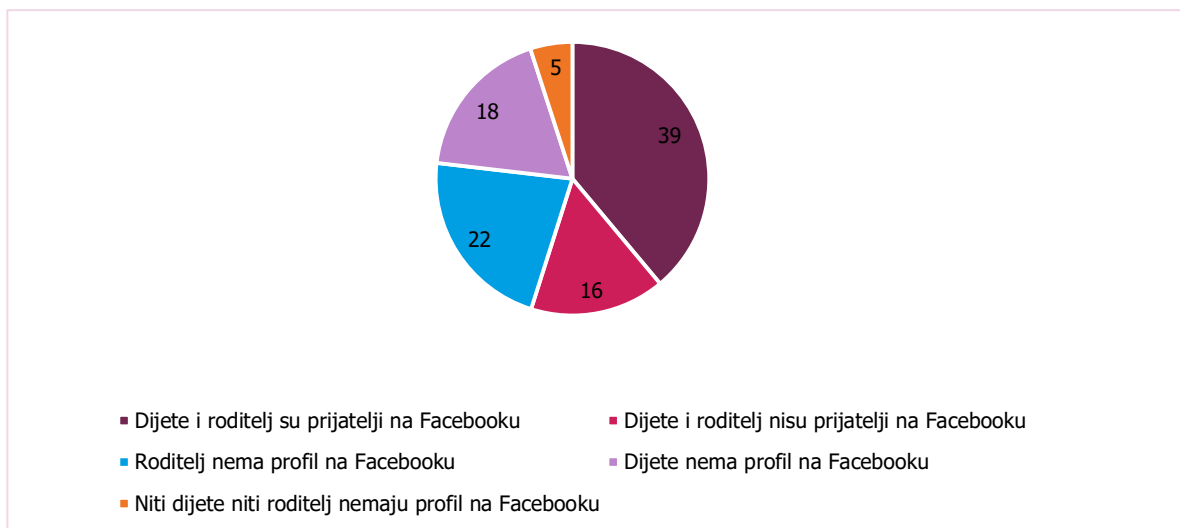
Grafikon 15 prikazuje načine na koje djeca prihvaćaju zahtjeve za prijateljstvom, pri čemu je nekritičko, odnosno prihvaćanje svih zahtjeva, najmanje rašireno, dok najveći broj djece prihvaća zahtjev za prijateljstvom samo ako poznaju tu osobu. Zanimljivo je kako gotovo petina djece u dobi od 15 do 17 godina prihvaća zahtjeve za prijateljstvom samo ako to odobre njihovi roditelji što je značajno više nego u ostalim dobnim skupinama. No, moramo uzeti u obzir kako djeca u ostalim dobnim skupinama u manjoj mjeri koriste društvene mreže u odnosu na djecu u dobi od 15 do 17, što se odražava i na njihovo potencijalno češće virtualno prijateljstvo s roditeljima.

Grafikon 15. Načini na koje djeca prihvaćaju zahtjeve za prijateljstvom na društvenim mrežama – ukupno i s obzirom na dob (%) (N=599)⁷

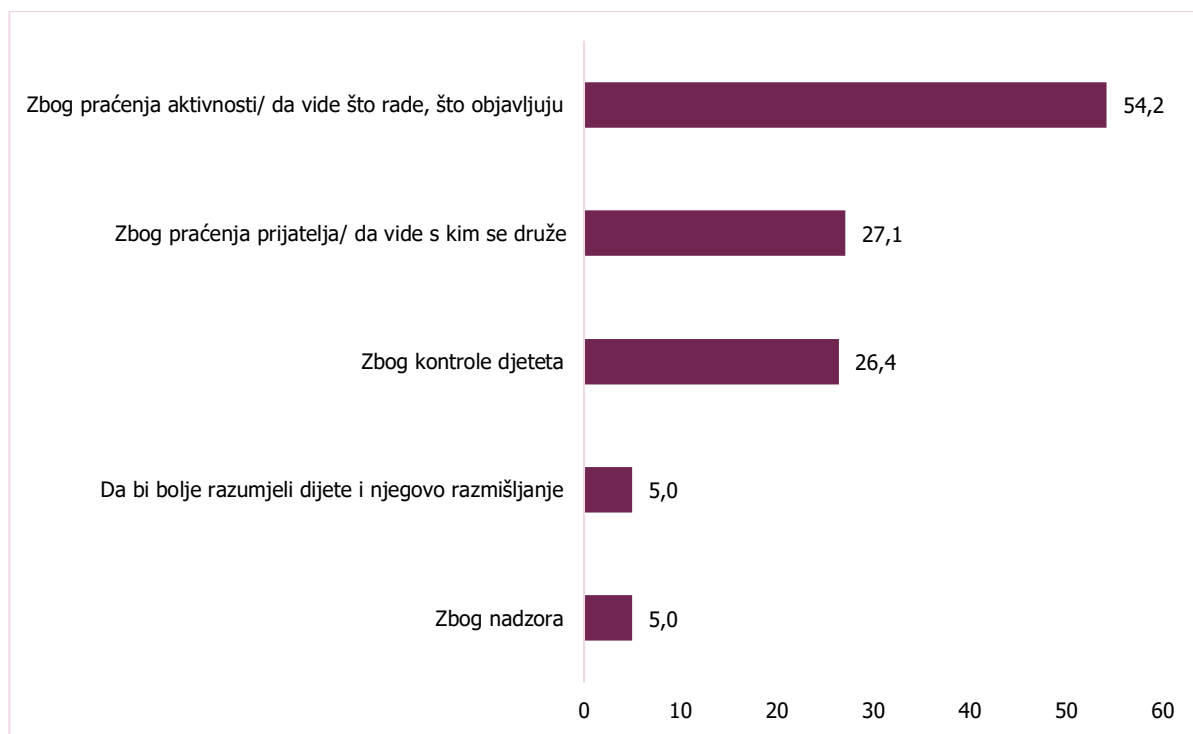
Također je zanimljivo da se djeca razlikuju u načinima prihvaćanja prijateljstva na društvenim mrežama s obzirom na to jesu li prijatelji s roditeljima na Facebooku, pri čemu su najveće razlike zabilježene kod djece koja prihvaćaju sve zahtjeve – 6% ih ima roditelje među prijateljima na Facebooku, a 17% nema. Razlike su značajne i između djece koja prihvaćaju zahtjev samo ako poznaju tu osobu (65% naprema 50% u korist djece čiji roditelji imaju uvid u njihov profil na Facebooku).

⁷ Riječ je o mogućem višestrukom odabiru odgovora.

Grafikon 16. Prijateljstvo djece i njihovih roditelja na Facebooku – iskazi roditelja (%)

U ukupnoj populaciji djece, po iskazima roditelja (grafikon 16), gotovo 40% ih među Facebook prijateljima ima i roditelje, 15,8% ne žele roditelje među svojim Facebook prijateljima, dok od ostalih ispitanika/ica ili dijete ili roditelj nemaju profil na Facebooku. Pri analizi motivacije roditelja za prijateljstvo s djecom na Facebooku uočene su statistički značajne razlike na nekim razlozima s obzirom na dob djece (grafikon 17). Prva značajna razlika odnosi se na roditelje koji su prijatelji s djecom na Facebooku iz želje da prate njihove prijatelje i vide s kime se djeca druže, što je najmanje zastupljeni razlog među roditeljima najmlađih ispitanika/ica (18,5%), a najviše među roditeljima djece od 15 do 17 godina (31,4%). Razlike su značajne i kod želje za nadziranjem djeteta, gdje roditelji djece od 9 do 11 godina čine 10,5% ispitanih roditelja, a roditelji druge dvije dobne skupine čine po 3,8% roditelja. Riječ je o dva različita obrasca medijacije - u prvom roditelji teže nadzoru zbog mlađe dobi djeteta i njegove relativno slabe upućenosti u virtualni svijet, a u drugom roditelji žele biti upućeni u društveni život djece kako bi znali postoje li situacije u kojima je u većoj mjeri potreban njihov angažman.

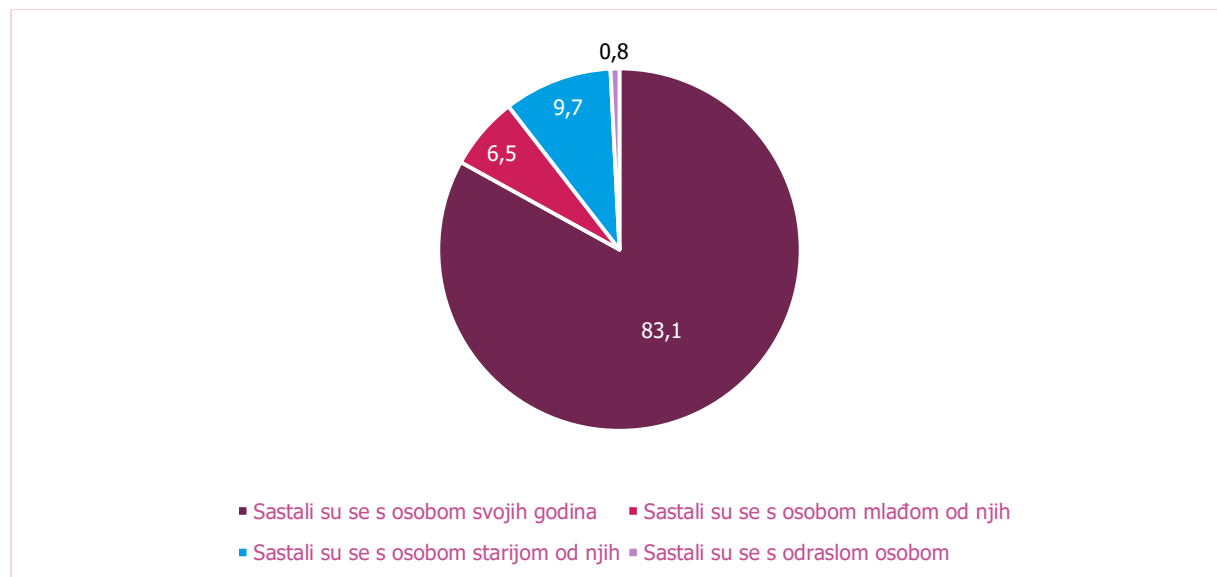
Grafikon 17. Razlozi prijateljstva djece i njihovih roditelja na Facebooku – iskazi roditelja (%)

Regionalne razlike također pridonose heterogenoj slici o motivaciji roditelja za prijateljstvom s djecom na Facebooku, pri čemu kontrola nad djetetom odnosi primat u Lici i Banovini (46,4%), a najmanje je zastupljena u Dalmaciji (15,5%). Praćenje aktivnosti djeteta te želja za uvidom u to s kime se dijete druži u usporedbi s drugim regijama ponovo su najviše prisutni u Lici i Banovini (35,7%), a najmanje u Dalmaciji (20,7%). S druge strane, želja za nadzorom u najmanjoj je mjeri izražena u sjevernoj Hrvatskoj (1,7%), a najviše u Dalmaciji (8,6%). I na kraju, motivacija da se bolje razumiju potrebe i razmišljanje djeteta uopće nije zabilježena u Slavoniji, a najviše je prisutna u Dalmaciji (12,1%) te Lici i Banovini (10,7%).

3.1. Virtualni svijet i upoznavanje novih osoba

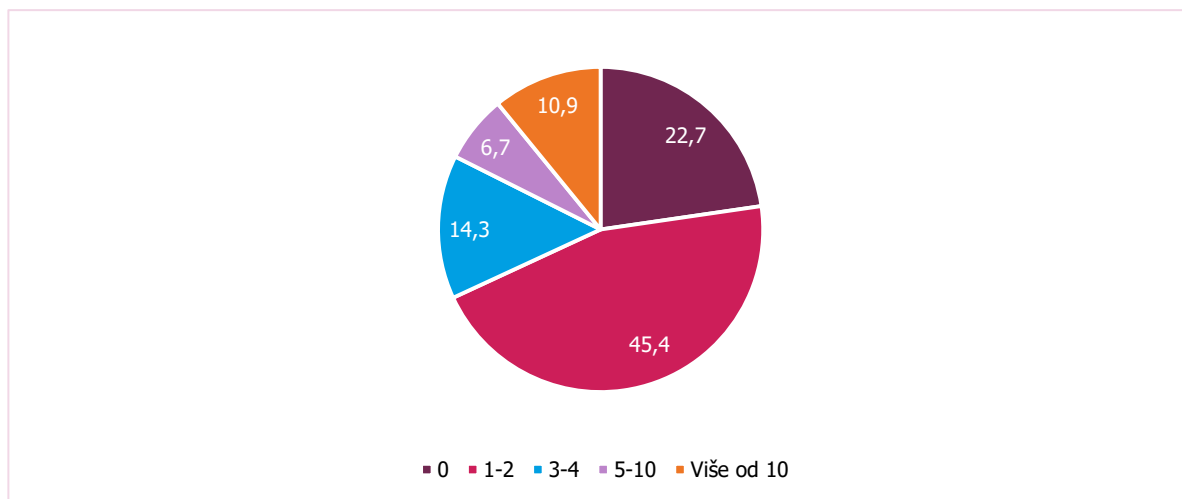
Do sada je 30,2% djece na internetu komuniciralo s osobom koju nisu upoznali uživo. Među njima je više dječaka (33,5%), nego djevojčica (26,6%), te najviše djece u skupini od 15 do 17 godina (50,3%), dok iza njih slijede oni u dobi od 12 do 14 godina (29,2%) te od 9 do 11 godina (10,2%). Na regionalnoj razini najveće su razlike uočene među djecom iz Zagreba i okolice (35,3%), Slavonije (35,1%), Like i Banovine (34,6%) te Istre, Primorja i Gorskog kotara (33,0%) s jedne strane, i djece iz Dalmacije (22,3%) i sjeverne Hrvatske (23,3%). Više je djece koji jesu prijatelji s roditeljima na Facebooku (40,8%), nego onih koji nisu (29,0%) do sada komuniciralo na internetu s osobama koje nisu upoznali uživo.

Osim što na internetu komuniciraju s nepoznatim osobama, istraživanje je pokazalo da se do sada 14% djece susrelo uživo s osobom koju su upoznali na internetu pri čemu takve aktivnosti rastu s dobi pa je u ovoj skupini najviše djece od 15 do 17 godina (26,8%), zatim djeca od 12 do 14 godina (12,0%), i na kraju 3,0% najmlađe djece u dobi od 9 do 11 godina. Moramo napomenuti da govorimo o ukupno 14% uzorka, odnosno o 138 djece. S obzirom na starost osobe s kojom su se djeca susrela uživo nakon upoznavanja na internetu (grafikon 18), najvećim je dijelom riječ o susretima s vršnjacima ili mlađim osobama.

Grafikon 18. Susreti uživo s osobama koje su upoznali na internetu s obzirom na starost osobe s kojom su se susreli u posljednjih godinu dana (%)

Djeca koja imaju iskustvo susreta uživo s osobama koje su upoznali preko interneta (grafikon 19), u najvećem su se broju sastali s jednom do dvije osobe, dok ih se tek desetina sastala s više od deset osoba koje prije nisu poznavali.

Grafikon 19. Ukupan broj osoba s kojima su se djeca sastala uživo u posljednjih godinu dana, a koje su prije toga upoznala samo preko interneta (%)

Učestalost susreta djece s osobama koje su prethodno upoznali samo preko interneta, kao i broj osoba s kojima su se susreli, pokazuju da je svakako potrebna edukacija djece i roditelja o sigurnosti na internetu. Također je potrebno osvještavanje o različitim načinima roditeljske i učiteljske medijacije u korištenju interneta od strane djece u njihovim domovima i školama.

4. Neželjena i uznemirujuća iskustva djece na internetu

KLJUČNI REZULTATI

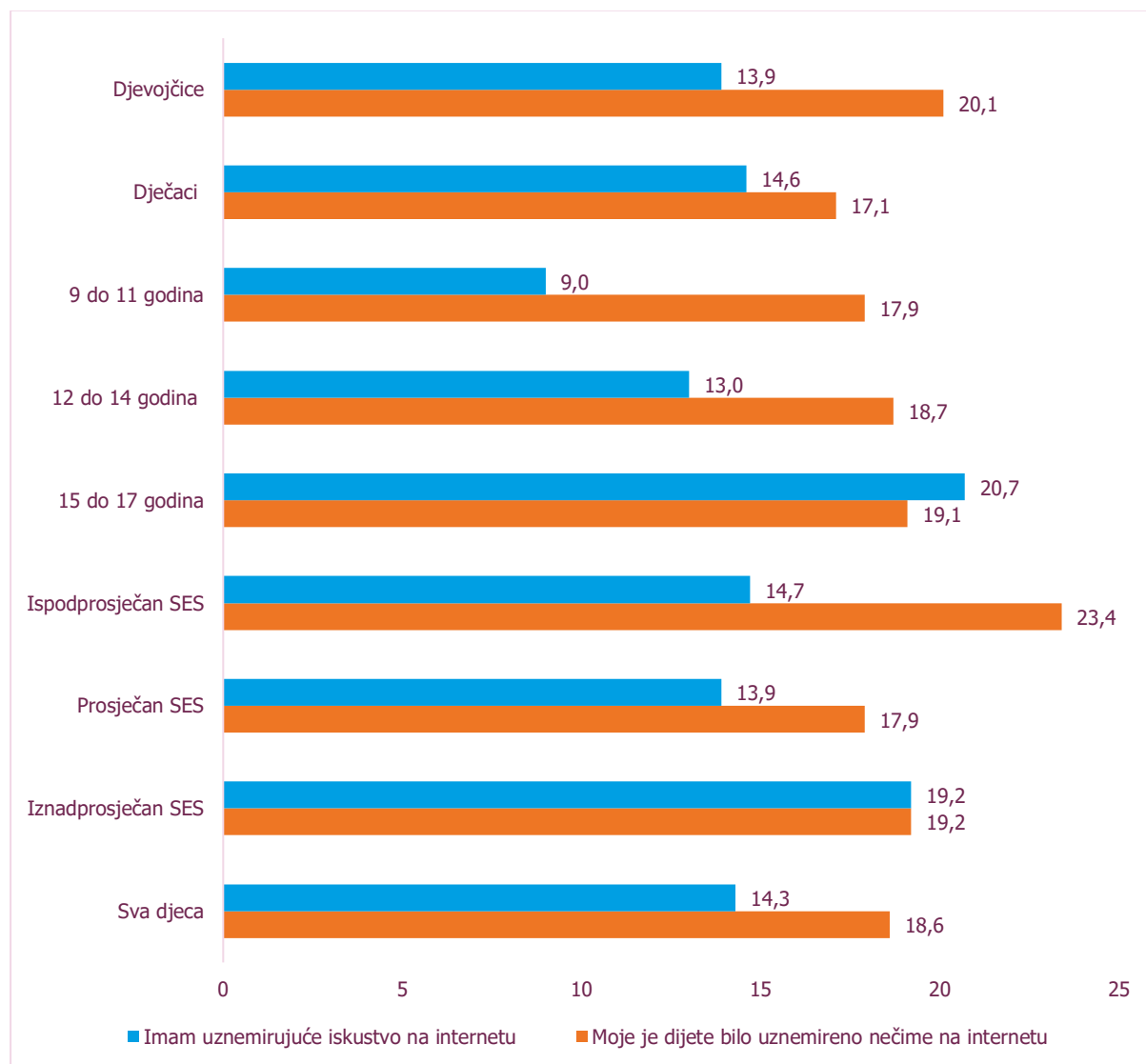
- 7% djece u dobi od 9 do 17 godina imalo je iskustvo da se netko ponašao prema njima na povrjeđujući ili neugodan način, dok je 4,5% djece priznalo nasilno ponašanje prema drugima.
- Elektroničkom su nasilju više izložena starija, nego mlađa djeca.
- Djeca koja su doživjela nasilno ponašanje putem mobitela i interneta, gotovo podjednako doživljavaju nasilje uživo licem u lice.
- Trećina djece koja priznaje nasilno ponašanje prema drugima je i sama imala iskustvo da se netko prema njima ponašao na povrjeđujući ili neugodan način.
- Preko 2/3 djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je vidjelo seksualne fotografije ili film gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih, dok je gotovo petina njih vidjela takav sadržaj s namjerom.
- Više od petine djece posjećivalo je stranice sa sadržajima o samoubojstvu i načinima fizičkog ozljeđivanja.
- Gotovo polovica djece nikada ili gotovo nikada nije zatražila potporu i pomoć roditelja u vezi situacija i problema koji su ih uznemirili dok su bili na internetu.

Iako je internet važan izvor zabave, pruža brzu dostupnost različitih i zanimljivih informacija, kao i komunikaciju s velikim brojem ljudi, potrebno je biti svjestan i rizika koje donosi. Nešto što je prednost i dobra strana interneta, istovremeno može biti i opasnost ako tu prednost zloupotrijebimo. Tako internet omogućuje anonimnost koju je nemoguće postići u bilo kojoj drugoj vrsti komunikacije. Ona oslobađa i potiče ljude da komuniciraju intimnije nego što bi to činili u osobnim kontaktima tako da možemo progovarati o vrlo osobnim i teškim temama i dobiti potporu koju inače teško zatražimo. No, istovremeno ideja anonimnosti daje osjećaj lažne sigurnosti, omogućuje lažno predstavljanje te dopušta djeci i odraslima da govore i čine stvari koje ne bi inače učinili misleći da neće za učinjeno odgovarati.

Ispitivanje djece o osjetljivim i uznemirujućim, potencijalno povrjeđujućim iskustvima i rizičnim ponašanjima, zahtjeva oprez i poseban pristup. Pri ispunjavanju posebno osjetljivih dijelova upitnika dijete je moglo odabrati hoće li i dalje ispunjavati upitnik uz pomoć anketara ili samostalno odgovarajući putem tableta i bez prisutnosti anketara. Djecu se najprije pitalo o određenim iskustvima koja su ih zasmatala ili uznemirila, definirajući ta iskustva kao „nešto kada su se osjećali uznemireno, neugodno,

uplašeno ili da to nisu trebali vidjeti". Imajući na umu da određena pitanja mogu djelovati uznemirujuće na djecu i potaknuti prisjećanje ranijih doživljenih stresnih i uznemirujućih iskustava, izrađeni su letci s popisom linija pomoći i mjesta gdje se djeca i roditelji mogu obratiti u slučaju potrebe za daljnjom potporom i savjetovanjem. Takav letak je dobilo svako dijete i roditelj nakon sudjelovanja u istraživanju.

U proteklih godinu dana od trenutka provedbe istraživanja 14,3% djece u dobi od 9 do 17 godina imalo je određeno iskustvo na internetu koje ih je zasmatalo ili uznemirilo. Većina djece (80%) je takva iskustva doživjela nekoliko puta u godinu dana prije trenutka anketiranja, gotovo petina njih učestalo, dok je otprilike 2% djece svakodnevno ili gotovo svakodnevno doživjelo uznemirujuće iskustvo putem interneta. Starija djeca (21% djece u dobi od 15 do 17 godina) doživjela su više uznemirujućih iskustava na internetu, nego mlađa djeca (9% djece u dobi od 9 do 11 godina).

Grafikon 20. Prikaz uznemirujućih iskustava djece na internetu (N=940 djece, N=952 roditelja)

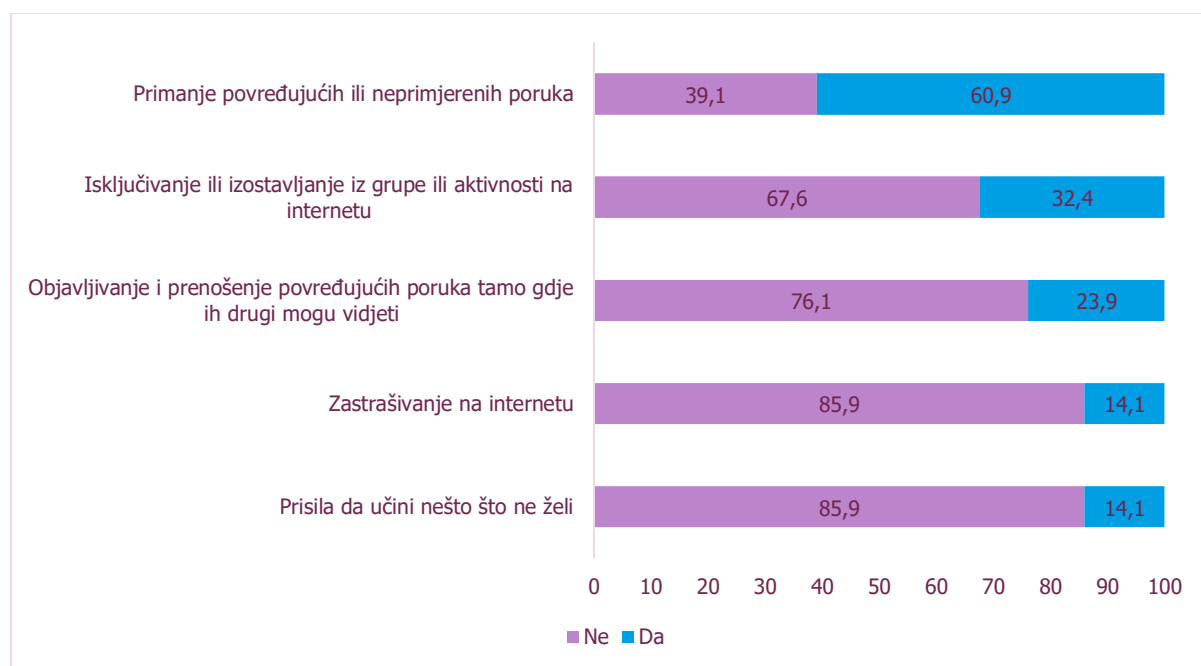
Rizike kojima su djeca izložena na internetu možemo podijeliti u dvije skupine: rizike vezane uz sadržaj i rizike vezane uz neželjene kontakte. S obzirom na to da su djeca već u dobi od 9 godina govorila o uznemirujućim iskustvima na internetu, čini se da bi se s edukacijom djece o sigurnosti na internetu i osvještavanjem rizičnih ponašanja trebalo započeti čim djeca počnu učestalije dolaziti u kontakt s mobitelima i internetom. Također, uzimajući u obzir brzinu razvoja digitalne tehnologije i mogućnostima koje se nude korisnicima, nužno je kontinuirano pratiti i nove rizike, prepreke i izazove kojima su djeca

izložena te istovremeno prilagođavati i kreirati mogućnosti zaštite i potpore djeci kako bi bili zaštićeni i sigurni u internetskom prostoru.

4.1. Elektroničko nasilje

Elektroničko nasilje definira se kao „slanje ili objavljivanje povređujućih tekstova ili slika posredstvom interneta ili drugih digitalnih komunikacijskih sredstava“ (Willard, 2004 prema Tomić Latinac i sur., 2010), a uključuje različite elektroničke poruke koje sadrže uvrede ili vulgarnosti, širenje glasina, isključivanje iz grupe, objavljivanje osobnih podataka koji nisu namijenjeni javnosti i slično. Elektroničko nasilje ponekad može imati ozbiljnije posljedice od onih prouzročenih nasiljem u stvarnim situacijama upravo zbog toga što publika (svjedoci) preko mobitela i interneta može biti puno veća i vrlo brzo se širi, a često žrtva ne zna tko je zapravo počinitelj ili onaj tko inicira nasilje. Također, pisani tekst može dugo biti dostupan na internetu i žrtva svaki put kada ga čita, iznova doživljava nasilje. Takva iskustva osoba često doživljava i kada je kod kuće i time njezin sigurni prostor postaje ugrožen.

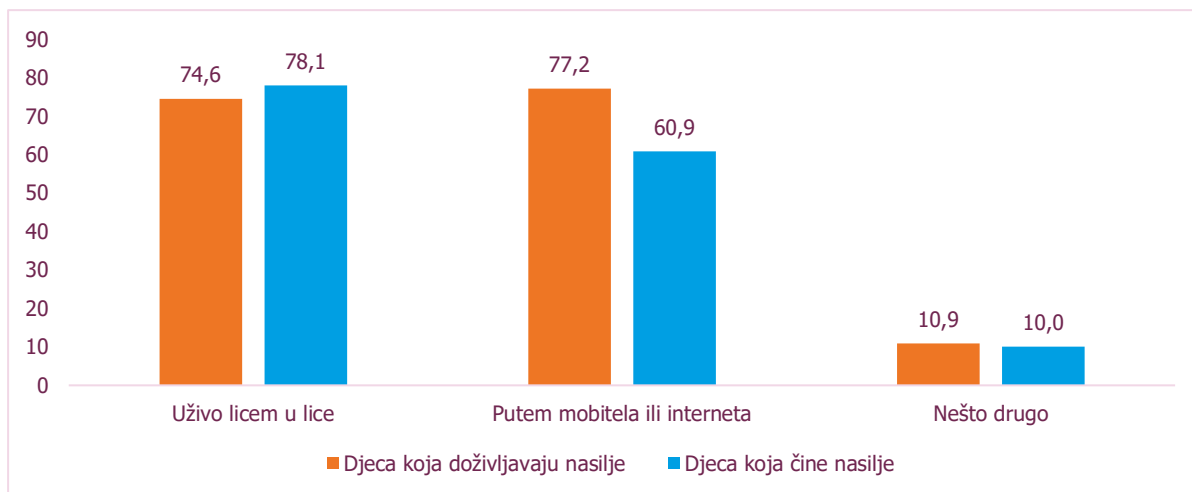
Tijekom 2017. godine 7% djece u dobi od 9 do 17 godina imalo je iskustvo da se netko ponašao prema njima na povređujući ili neugodan način, dok je 4,5% djece priznalo nasilno ponašanje prema nekom drugom. Elektroničkom su nasilju više izložena starija (6,4% djece u dobi od 12 do 14 godina i 11,8% djece u dobi od 15 do 17 godina), nego mlađa djeca (4% u dobi od 9 do 11 godina). Najčešće iskustvo elektroničkog nasilja odnosilo se na primanje povređujućih ili neprimjerenih poruka (61%), zatim isključivanje ili izostavljanje iz grupe ili aktivnosti (33%) te objavljivanje i prenošenje povređujućih poruka tamo gdje ih drugi mogu vidjeti (grafikon 21).

Grafikon 21. Prikaz neugodnih iskustava na internetu kojima su djeca izložena (%) (N=71)

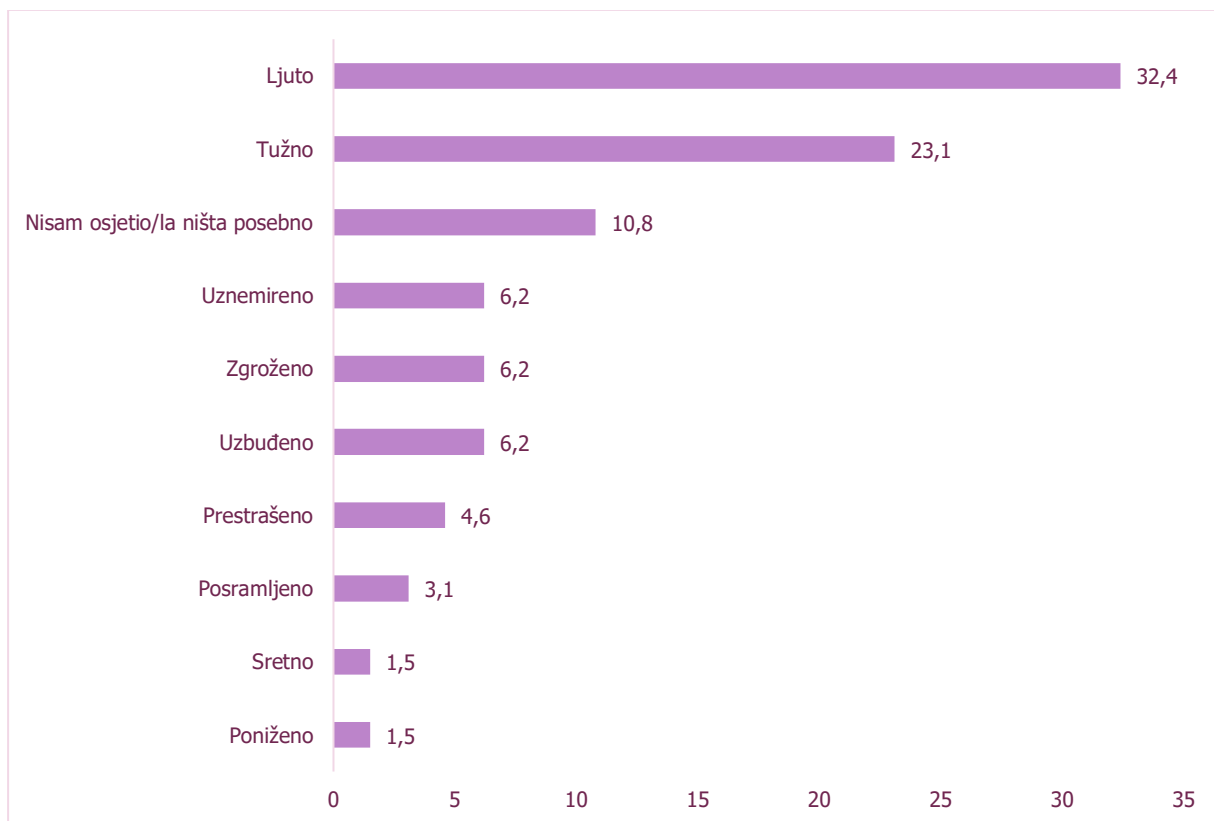
Djeca koja su doživjela nasilno ponašanje putem mobitela i interneta, gotovo podjednako doživljavaju nasilje uživo licem u lice. Djeca koja priznaju nasilno ponašanje prema drugima licem u lice, ponašaju se nasilno i u virtualnom svijetu. Može se primijetiti kako se nasilno ponašanje premješta iz jednog prostora u drugi i da su iskustva djece u virtualnom svijetu isprepletena s njihovim iskustvima u stvarnom (*offline*) svijetu. Drugim riječima, granica između virtualnog i stvarnog fizičkog svijeta je vrlo tanka i zaista je moguće da se komunikacija koja počne u stvarnom svijetu često nastavlja i širi u virtualnom i obrnuto. Zbog različitih mogućnosti interakcije i komunikacije te njihove isprepletenosti, povećavaju se oblici povređujućih ponašanja za djecu.

Grafikon 22. Iskustva djece s nasiljem (%) (N=67 djece koja doživljavaju nasilje, N=41 djece koja čine nasilje)

Trećina djece koja priznaju nasilno ponašanje prema drugima (33,3%) i sama su imala iskustvo da se netko prema njima ponašao na povrjeđujući ili neugodan način. Također, petina djece koja su doživjela iskustvo elektroničkog nasilja priznala su da su se i sama ponašala na povrjeđujući način prema drugima. Prema navedenim podacima može se razmišljati o mogućem prenošenju i razvijanju agresivnih oblika reagiranja kao načina suočavanja sa stresnim situacijama, što potvrđuje potrebu osnaživanja djece u nošenju s rizičnim i teškim situacijama, ali i potrebu uključenosti odraslih i davanju potpore djeci. Od 71 djeteta koje je doživjelo iskustvo nasilnog i povrjeđujućeg ponašanja na internetu, 35% njih se osjećalo ljuto, 23% tužno, 5% djece prestrašeno, dok 10% djece nakon takvog iskustva nije pokazivalo nikakve posebne reakcije (grafikon 23).

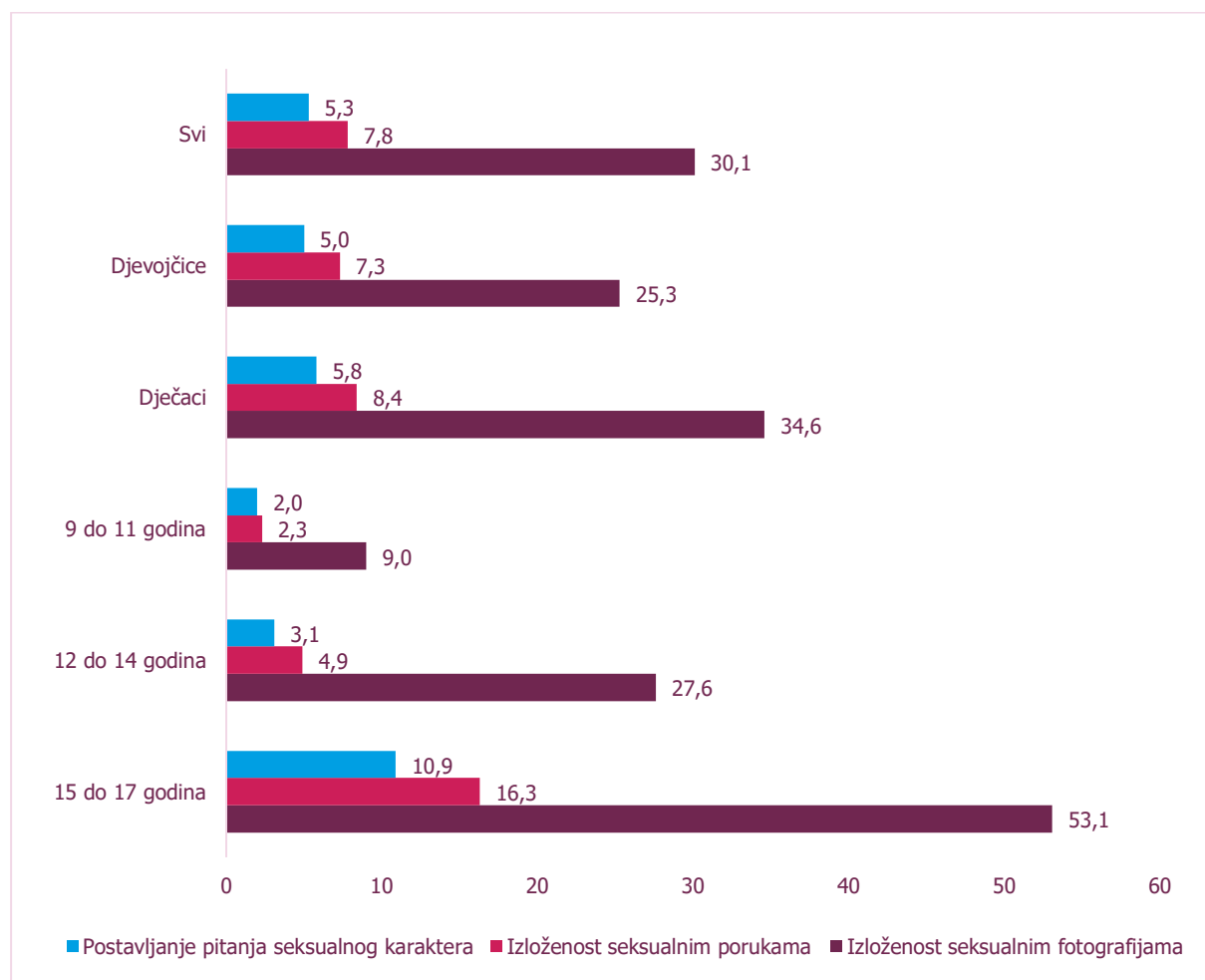

Grafikon 23. Prikaz emocionalnih reakcija djece nakon iskustva nasilnog i povrjeđujućeg ponašanja na internetu (%) (N=71)

S porastom korištenja interneta može se očekivati i da će se povećati učestalost nasilnog ponašanja u internetskom prostoru. Starija djeca, koja ujedno i više vremena provode na internetu, govore o više doživljenih neugodnih i uznemirujućih iskustava. Upravo zbog toga je važno da se kampanje protiv nasilja usmjere na djecu rane adolescentske dobi i promoviraju sigurno korištenje interneta te potiču razvijanje medijske pismenosti i etičnog ponašanja u internetskom prostoru. Važno je promatrati elektroničko nasilje i nasilje u stvarnom svijetu kao povezane pojave u kojima oni koji čine nasilje koriste prednosti i osobitosti internetskog prostora kao još jedan prostor u kojem mogu povrjeđivati žrtvu, dok oni koji doživljavaju nasilje mogu teže izbjeći takva iskustva. Rezultati sugeriraju i da ona djeca koja priznaju da čine nasilje prema drugima, i sama imaju iskustvo da su bili žrtve nasilnih i povrjeđujućih ponašanja. Upravo radi toga je važno osigurati podržavajući pristup i tretman za djecu koja čine nasilje kako bi i oni dobili pomoć i potporu koja im je potrebna. Preporuke u okviru preventivnih programa i savjeta za djecu trebale bi biti usmjerene na podučavanje o poštivanju drugih korisnika u internetskom prostoru, na poticanje kritičkog promišljanja te govoriti o načinima zaštite i prijavljivanja elektroničkog nasilja. Nadalje, važna smjernica za osnaživanje i prevenciju elektroničkog nasilja uključuje osnaživanje svjedoka, osobito među djecom.

4.2. Izloženost djece seksualnim sadržajima i porukama

Izloženost djece seksualnim sadržajima i dječja pornografija problemi su koji unazad dvadesetak godina zaokupljaju pažnju domaće i svjetske stručne javnosti (Mitchell i sur., 2003). Utjecaj takvih izlaganja je među najčešćim brigama i pitanjima s kojima se susreću i roditelji u kontekstu sigurnosti djece na internetu.

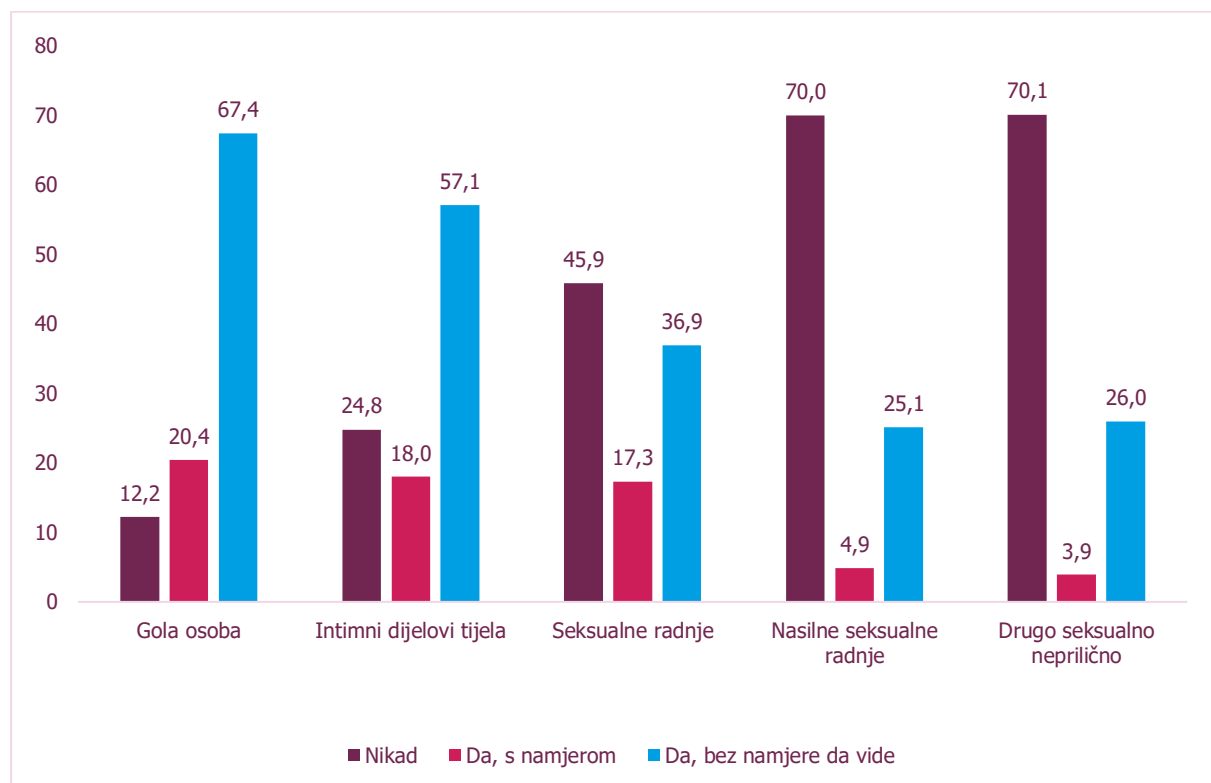

Grafikon 24. Izloženost djece seksualnim sadržajima na internetu % (N= 983-944 po pojedinim pitanjima, uzorak djece koja su imala iskustvo seksualnog izlaganja N=254)

Rezultati istraživanja pokazuju da je tijekom 2017. godine nešto više od četvrtine djece bilo izloženo seksualnom sadržaju (ukupno 254 ispitanika). Gotovo polovica djece bila je povremeno izložena seksualnim sadržajima putem televizije, filma, časopisa ili knjiga. Na internetu se trećina učestalih izlaganja seksualnim fotografijama dogodila putem mobitela, računala, tableta ili drugog *online* uređaja, zatim putem pop-up prozora (29%) te gotovo četvrtina na platformama za dijeljenje fotografija.

Djeca koja su bila izložena seksualnim fotografijama češće imaju pristup internetu kada to žele ili trebaju te provode više vremena na internetu tijekom radnog tjedna i vikenda. Kao što je vidljivo iz grafikona 24, djevojčice i dječaci su u posljednjih godinu dana od trenutka provedbe istraživanja najviše bili izloženi seksualnim fotografijama, a izlaganja su bila češća s porastom dobi. Tijekom 2017. godine 5,3% djece se susrelo s pitanjima seksualnog tipa, a da na takva pitanja nisu htjeli odgovoriti, dok je 1,5% djece poslalo ili objavilo poruku seksualnog sadržaja (što uključuje riječi, fotografije ili video snimku o sebi ili nekom drugom).

U grafikonu 25 dan je prikaz vrste seksualnih sadržaja kojima su djeca bila izložena uzimajući u obzir i njihovu namjeru izlaganju. Preko 2/3 djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je vidjelo seksualne fotografije ili film gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih, dok je gotovo petina njih vidjela takav sadržaj s namjerom. 8% djece u dobi od 9 do 11 godina imalo je namjeru vidjeti fotografije golih ljudi i intimnih dijelova tijela.

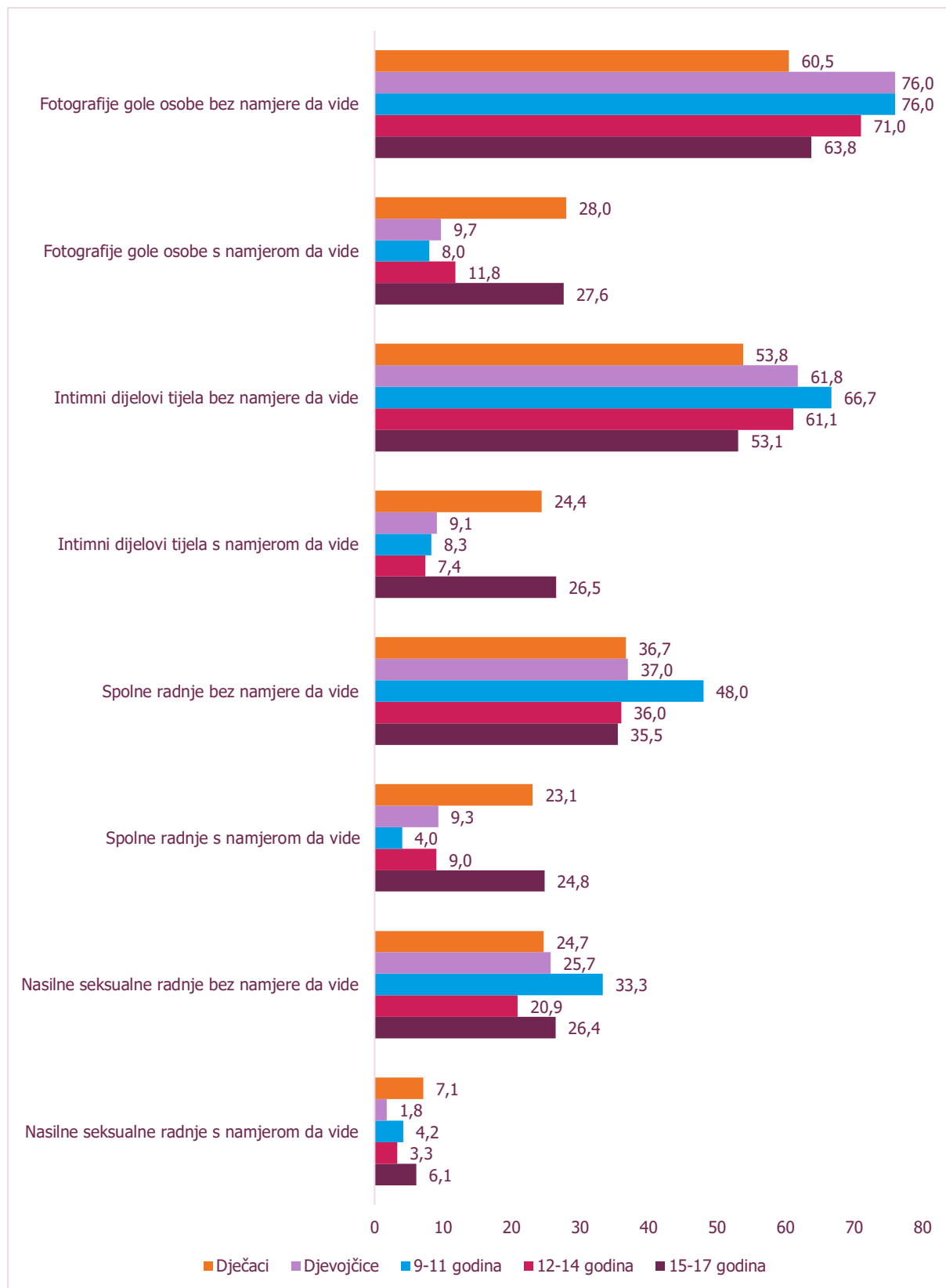

Grafikon 25. Izlaganje djece različitim vrstama seksualnog sadržaja na internetu (N=254-270)

Četvrtina djece u dobi od 9 do 17 godina je vidjela fotografije ili video koji prikazuje seksualne radnje na nasilan način, a da im nije bila namjera vidjeti takav sadržaj. Trećina djece u dobi od 9 do 11 vidjela je seksualne fotografije povezane s nasiljem, a da im to nije bila namjera.

Dob i spol čine razliku u iskustvu izlaganja seksualnim sadržajima, što je prikazano u grafikonu 26. Dječaci su gotovo dva puta češće vidjeli seksualne fotografije od djevojčica. S porastom dobi raste i iskustvo izloženosti seksualnom sadržaju na internetu. Dječaci i starija djeca češće govore o izlaganjima seksualnim fotografijama na pornografskim stranicama. Tako je 12% djece od 15 do 17 godina i 3%

djece od 12 do 14 godina barem jednom tjedno vidjelo fotografije na pornografskim stranicama. Pažnju svakako privlači podatak da je 8% djece u dobi od 9 do 11 godina imalo namjeru vidjeti fotografije golih ljudi i privatnih dijelova tijela.

Grafikon 26. Namjerno izlaganje djece seksualnim sadržajima na internetu s obzirom na dob i spol ispitanika (%) (N=254-284)

Djeca koja su vidjela seksualne fotografije gotovo dva puta češće ignoriraju savjete roditelja. Djeca koja su bila izložena seksualnim fotografijama golih ljudi, a da im to nije bila namjera, češće su zatvarala stranicu ili aplikaciju i češće su kliknuli gumb za prijavljivanje zlostavljanja na internetu, nego djeca koja su imala namjeru vidjeti takav sadržaj. Polovica djece nakon neželjenih izlaganja seksualnim fotografijama osjećala su se pomalo krivima. Trećina djece koja su bila izložena seksualnim fotografijama na nasilan način na internetu, a da im je to bila namjera, osjećala su se pomalo krivima. Niti jedno dijete nije pokušalo potražiti pomoć odrasle osobe niti je pokušalo prijaviti problem putem interneta. Iz dobivenih rezultata je vidljivo da određeni broj djece koja su uznemirena doživljenim iskustvom šute o njemu te izbjegavaju tražiti pomoć odraslih.

Svako 12. dijete u dobi od 9 do 17 godina primilo je poruku sa seksualnim sadržajem (poruka može uključivati riječi, slike ili video).

Poruke gotovo podjednako primaju djevojčice i dječaci. Pronašli smo i razliku s obzirom na dob, pri čemu takve poruke češće primaju starija djeca. Tri četvrtine djece koja su primila ovakve poruke dobila ih je putem društvenih mreža, gotovo polovina kao poruku poslanu na mobitel, a trećina putem pop-ups prozora i medijskih platformi (YouTube, Instagram, Flickr). Svako deseto dijete koje je bilo izloženo seksualnim fotografijama misli da njihovi roditelji ne znaju ništa o njihovim aktivnostima na internetu.

4.3. Nedovoljna osviještenost roditelja

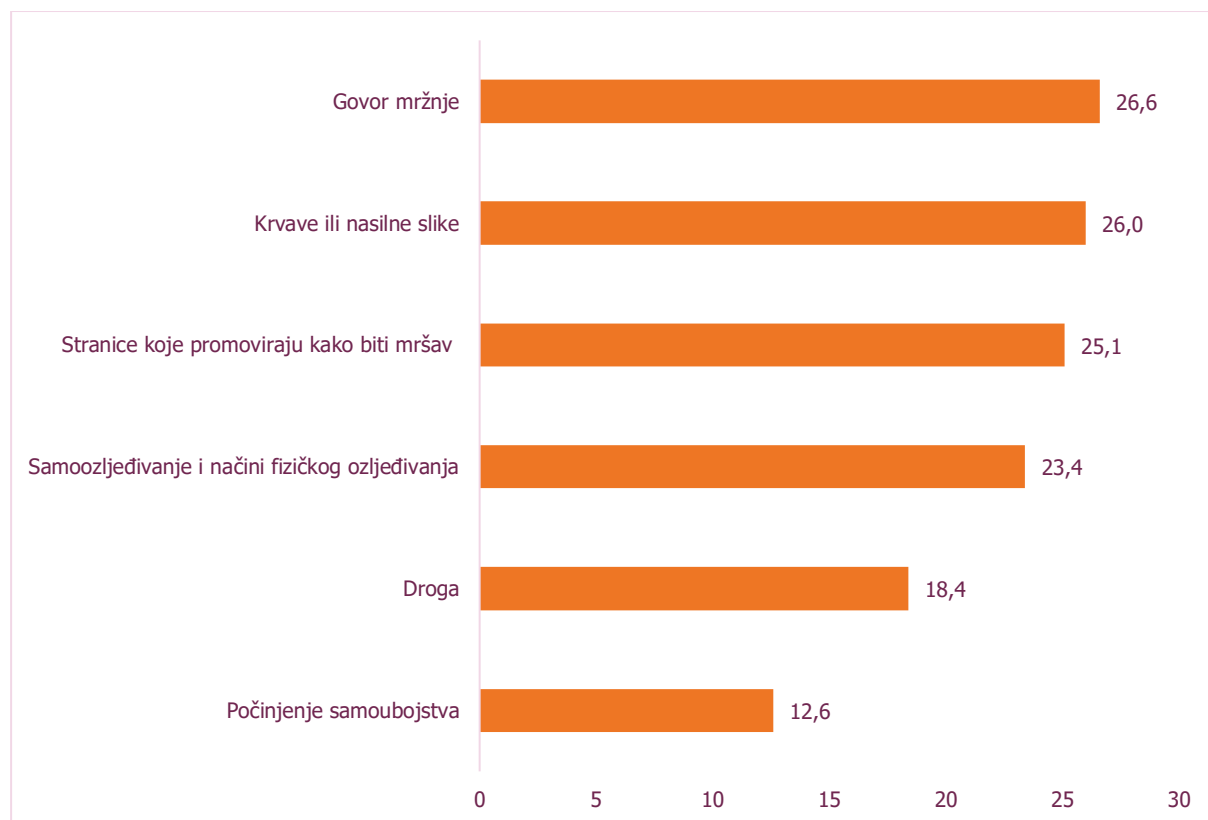
Uspoređujući doživljena iskustva djece i saznanja roditelja o tome što su njihova djeca doživjela na internetu, opaža se slabija osviještenost i uvid roditelja u to što su djeca zaista doživjela. Tako tek 12,9% roditelja zna da je njihovo dijete imalo kontakt s osobom na internetu s kojom ranije nije imalo kontakt licem u lice, dok ostali smatraju kako njihova djeca nisu imala takvo iskustvo. Gotovo svaki deseti roditelj zna da je njihovo dijete u proteklih godinu dana gledalo slike koje su očigledno seksualne, dok ostali misle da djeca nisu imala takvo iskustvo. Tek 4,3% roditelja je znalo da je njihovo dijete primilo seksualne poruke putem interneta.

Iako je zabrinutost stručnjaka i šire javnosti po pitanju izloženosti djece seksualnim sadržajima na internetu opravdana, rezultati istraživanja EU Kids Online pokazuju kako ne treba paničariti i pretjerivati u tumačenju iskustava koja djeca doživljavaju niti pretpostavljati kako će sva djeca biti uznemirena i pogođena doživljenim iskustvom. Rezultati ukazuju na važnost edukacije i poučavanja o mogućim rizicima i mehanizmima koji povećavaju sigurnost djece na internetu, s kojom je potrebno započeti u nižim razredima osnovne škole s obzirom na to da djeca u dobi od 9 godina govore o sličnim iskustvima. Uzimajući u obzir promjenu u kojoj djeca imaju samostalni pristup internetu putem vlastitih uređaja (mobitela, laptopa, tableta, i sl.), raniji savjeti roditeljima koji su bili usmjereni na veći nadzor i kontroliranje djece pri korištenju raznih uređaja, trebaju se revidirati i prilagoditi promjenama medijskih navika i elektroničkih uređaja s kojima djeca dolaze u kontakt. Druga važna smjernica u osmišljavanju preventivnih aktivnosti i poučavanju djece odnosi se na priznavanje njihovih interesa i neovisnosti sukladno razvojnoj dobi te je poželjno koristiti različite poruke za različite uzraste. Tako savjeti poput „nemoj komunicirati s nepoznatima na Facebooku“ ili „nemoj razgovarati o seksu na internetu“ za mlađe adolescente nije dovoljan i vjerojatno ga neće poslušati. Razvojna psihologija nas uči da je i to područje njihova interesa, razgovaraju s prijateljima na internetu, žele upoznavati nove ljude, traže odgovore na pitanja koja ih zanimaju. Ako priznamo i prihvatimo njihove interese kao razvojno očekivane, onda ćemo ih bolje podržati kada s njima razgovaramo kako će prepoznati kada im dopisivanje s nekim ili razgovor o seksu postaje nelagodan, kako znamo da internetski prijatelj nije dobronamjeran ili koje

informacije o sebi je prihvatljivo dijeliti s internetskim prijateljima te što mogu napraviti da izađu iz neugodnih situacija.

4.4. Noviji rizici kojima su djeca izložena na internetu

U internetskom prostoru ima i drugih sadržaja koje zabrinjavaju i uznemiruju djecu, posebno tinejdžere. Rezultati istraživanja pokazuju da negativni sadržaji koje kreiraju korisnici nisu rijetki i neuobičajeni. Grafikon 27 prikazuje sadržaj stranica koje su djeca posjećivala i rasprave u kojima su sudjelovala. Gotovo četvrtina djece posjećivala je stranice koje su uključivale govor mržnje, krvave ili nasilne slike te stranice koje promoviraju kako biti mršav. Više od petine djece (23%) posjećivalo je stranice sa sadržajima o samoubojstvu i načinima fizičkog ozljeđivanja.

Grafikon 27. Izloženost djece rizičnim i uznemirujućim sadržajima (%) (N=1.003)

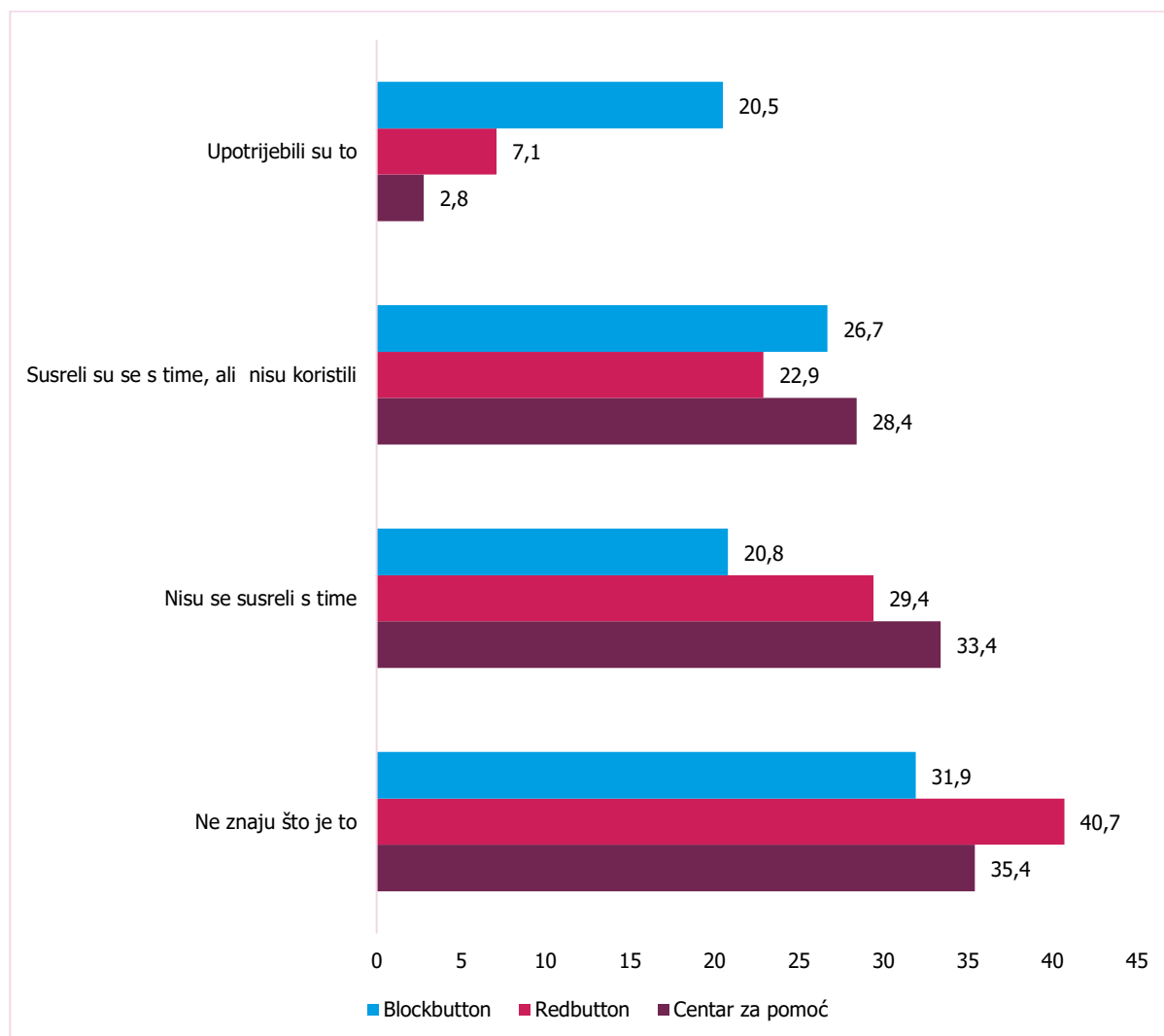
Tek 1,7% djece ima iskustvo korištenja osobnih podataka koje im se nije svidjelo, dok je svega 1,1% ispitanika imalo iskustvo da je netko izradio stranicu ili fotografiju o njima koje su bile povrjeđujuće ili neprijateljske. Iskustvo krađe identiteta, definirano u upitniku kao „netko je koristio moju lozinku kako bi pristupio mojim podacima ili se predstavljao kao ja“, imalo je 5% djece u dobi od 15 do 17 godina.

Gotovo svako deseto dijete (10,9%) u dobi od 9 do 17 godina imalo je iskustvo da su roditelji ili skrbnici objavili informacije o njima na internetu, a da prije nisu provjerili slažu li se s tim. Nešto manji broj djece (7,0%) imalo je iskustvo da su učitelji objavili informacije o njima na internetu bez njihove dozvole. Gotovo svako deseto dijete (8,7%) zamolilo je roditelje da izbrišu sadržaje koje su objavili na internetu, dok se 8,3% njih osjećalo uzrujano zbog informacija koje su njihovi roditelji objavili na internetu. Iako je relativno mali broj djece izrazio nelagodu zbog objavljivanja sadržaja o njima na internetu, ovi podaci osvještavaju potrebu bolje edukacije i promišljanja o etici ponašanja na internetu, problematiziraju pitanje osobnih granica i izloženosti, pa posljedično i pitanja vezana uz prevenciju nepoželjnih iskustava koja nisu zakonom zabranjena, ali utječu na nas same i na naše odnose.

Gotovo polovina djece koja su imala uznemirujuća iskustva na internetu (njih 71) nikad ili gotovo nikad nije zatražila potporu i pomoć roditelja u vezi situacija i problema koji su ih uznemirili dok su bili na internetu. Tek petina djece je navela da je često ili vrlo često razgovarala s roditeljima i zatražila njihovu pomoć i potporu kada nisu znali nešto ili su doživjeli uznemirujuće iskustvo. Više od polovine djece ne ignorira savjete koje im roditelji daju kada koriste internet. Ipak, nešto više od četvrtine djece (27,3%) ponekad ignorira savjete roditelja, dok njih 5% to čini često. Djeca koja imaju uznemirujuća iskustva na internetu, češće ignoriraju savjete i ono što im roditelji govore kada su na internetu. Dječaci koji imaju iskustvo *online* nasilnog ponašanja, češće ignoriraju savjete i ono što im govore roditelji. Djeca najčešće ignoriraju savjete da provode manje vremena na internetu i društvenim mrežama (53%), da prestanu igrati igre ili da manje igraju igre (12%) te da manje vremena provode na mobitelu (8%).

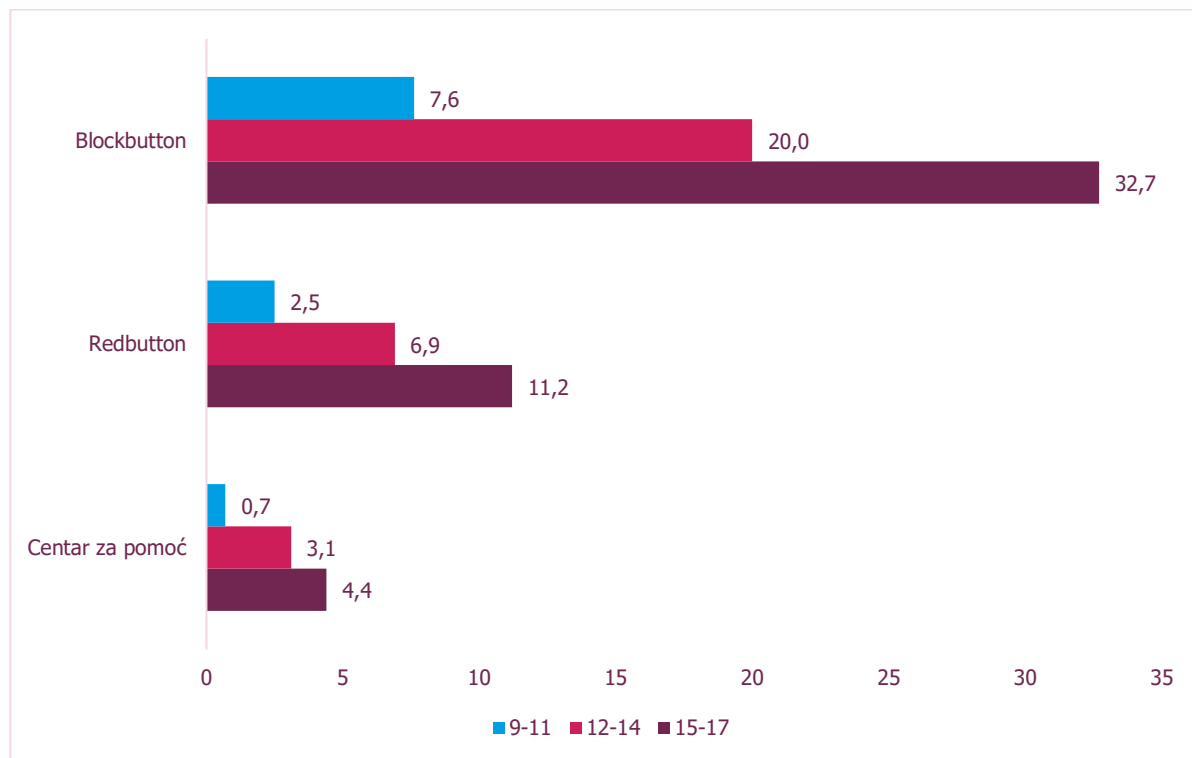
4.5. Alati za pomoć i prijavu uznemiravajućih iskustava

Tek je 2,8% djece prilikom uznemirujućih iskustava koristilo Centar za pomoć, 20,5% ih je koristilo Blockbutton, a 7,1% Redbutton. Navedeno ukazuje na relativno nisku upotrebu alata koji bi djeci mogli pomoći u snalaženju s uznemiravajućim ili povređujućim iskustvima na internetu, što svakako otvara prostor za daljnju edukaciju i osvještavanje i djece i njihovih roditelja o postojećim mehanizmima pomoći.

Grafikon 28. Korištenje određenih alata za pomoć i prijavu povređujućih ili uznemirujućih događaja na internetu (%)

Grafikon 29 pokazuje kako upotreba alata za pomoć raste s obzirom na dječju dob pri čemu se najvećim dijelom u svim skupinama koristi Blockbutton.

Grafikon 29. Korištenje određenih alata za pomoć i prijavu povređujućih ili uznemirujućih događaja na internetu s obzirom na dob (%)

Od djece koja imaju roditelje za prijatelje na Facebooku 25,5% (u odnosu na 20,6% onih koji nemaju) koristilo je „Blockbutton“, dok je „Centar za pomoć“ koristilo 2,7% djece čiji su roditelji među njihovim Facebook prijateljima i 5,1% onih koji nisu. Jedine bitnije razlike pronađene su u korištenju „Redbuttona“ i to najviše između djece iz Slavonije, koja su do sada u 2,6% koristila ovaj mehanizam i djece koja žive u Zagrebu i okolici, gdje ih 12,5% ima iskustva s ovom načinom prijave uznemiravajućih iskustava.

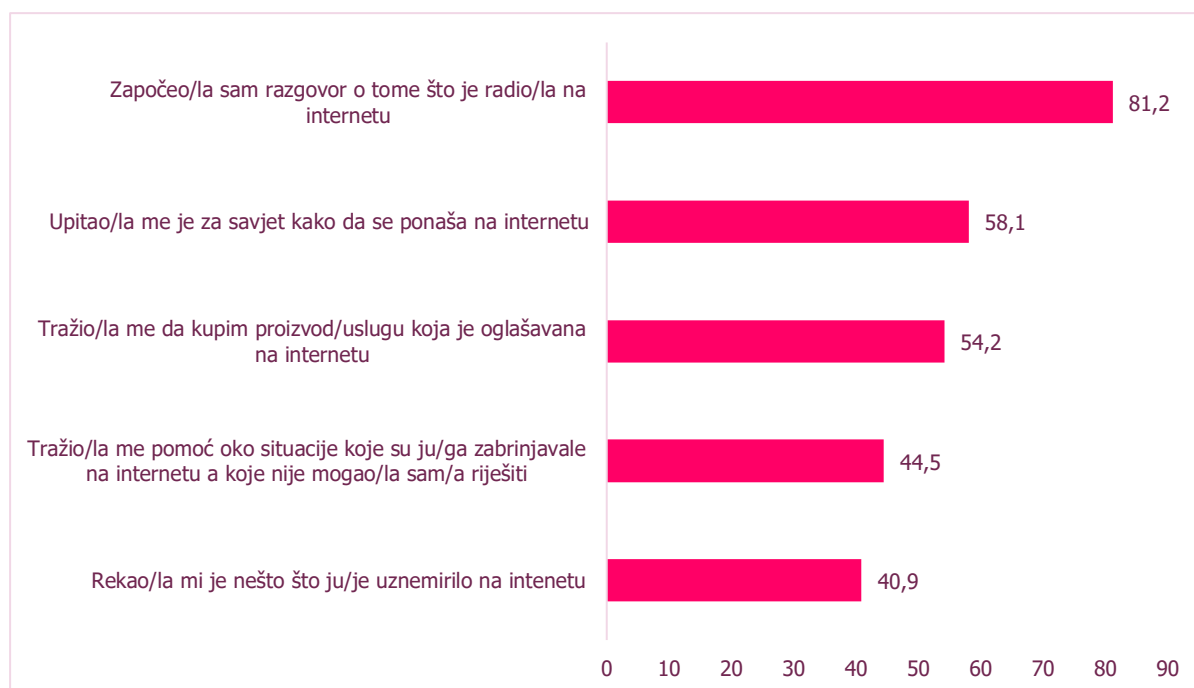
5. Roditeljska medijacija

KLJUČNI REZULTATI

- Većina roditelja smatra da vlada osnovnim vještinama medijske pismenosti.
- Većina djece nikada nije rekla roditeljima ili skrbnicima o nečemu što ih smeta ili uznemirava na internetu.
- Roditelji većinom nikada ne koriste roditeljske kontrole niti prate koje aplikacije njihova djeca preuzimaju.
- Većina roditelja smatra da je djeci potrebno postaviti pravila o korištenju interneta.
- Roditelji više nadziru aktivnosti mlađe, nego starije djece na internetu.

Istraživanje je pokazalo kako većina roditelja, prema vlastitoj samoprocjeni, vlada osnovnim vještinama medijske pismenosti. 69,4% roditelja tvrdi kako zna instalirati aplikaciju na mobilni uređaj, 71% zna kako pratiti svoje troškove korištenja mobilne aplikacije, a 61,3% zna kako kupiti mobilnu aplikaciju. 93% smatra da u većoj ili manjoj mjeri može pomoći djetetu da se nosi s onime što ga smeta ili uznemirava na internetu. No, u isto vrijeme kada pogledamo u kolikoj mjeri roditelji koriste roditeljske kontrole (59,2% nikada nije koristilo, N=986) ili druge načine blokiranja ili filtriranja nekih internetskih stranica, vidimo kako roditelji ne koriste često sve mogućnosti, pogotovo kada je riječ o starijim dobnim skupinama.

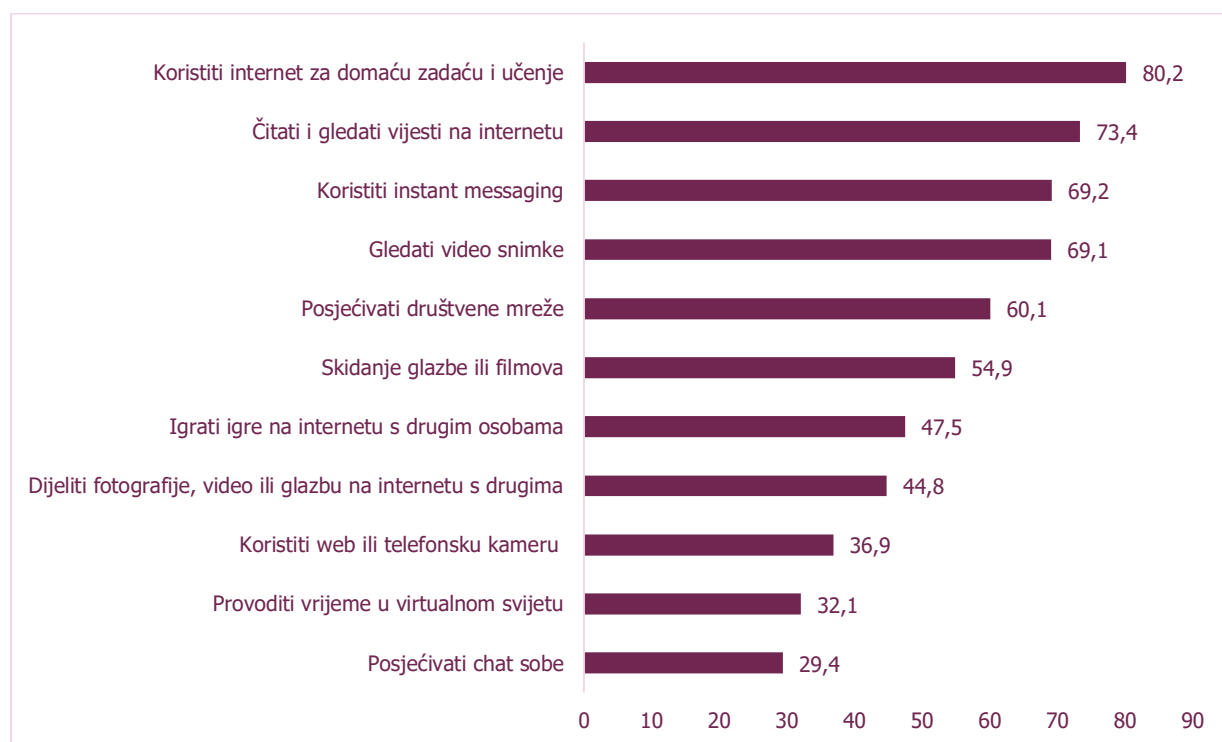
Osim ispitivanja stavova o vještinama medijske pismenosti u istraživanju smo detaljnije istraživali i glavne karakteristike komunikacije s djecom, ali i aktivnosti na internetu. U roditeljskom posredovanju vrlo je važna inicijativa roditelja te raspravljanje o medijskim navikama. Inicijativa roditelja može se prepoznati u odgovoru *Započeo/la sam razgovor o tome što je radio/la na internetu* prema kojem 81,2% roditelja tvrdi da su potaknuli razgovor o njihovim virtualnim iskustvima (grafikon 30).

Grafikon 30. Iskustva roditelja u komunikaciji s djecom o korištenju interneta (%) (N=988-995)

Treba jasno naznačiti i kako 40,9% roditelja tvrdi da su im se djeca povjerila i tražila pomoć kada ih je nešto uznemirilo. Ovaj podatak ipak treba gledati kroz širu sliku, pogotovo u pitanjima u kojima smo pojedinačno istraživali rizično ponašanje jer će podaci pokazati kako se, u usporedbi s uzrastom djece, smanjuje broj djece koja traže pomoć roditelja u situacijama u kojima su uznemireni, odnosno kako postoji razlika u iskazu djece i roditelja kada je riječ o izloženosti uznemirujućem sadržaju. 55% djece nikada nije razgovaralo s roditeljima ili skrbnicima o nečemu što ih smeta ili uznemirava na internetu (N=982).

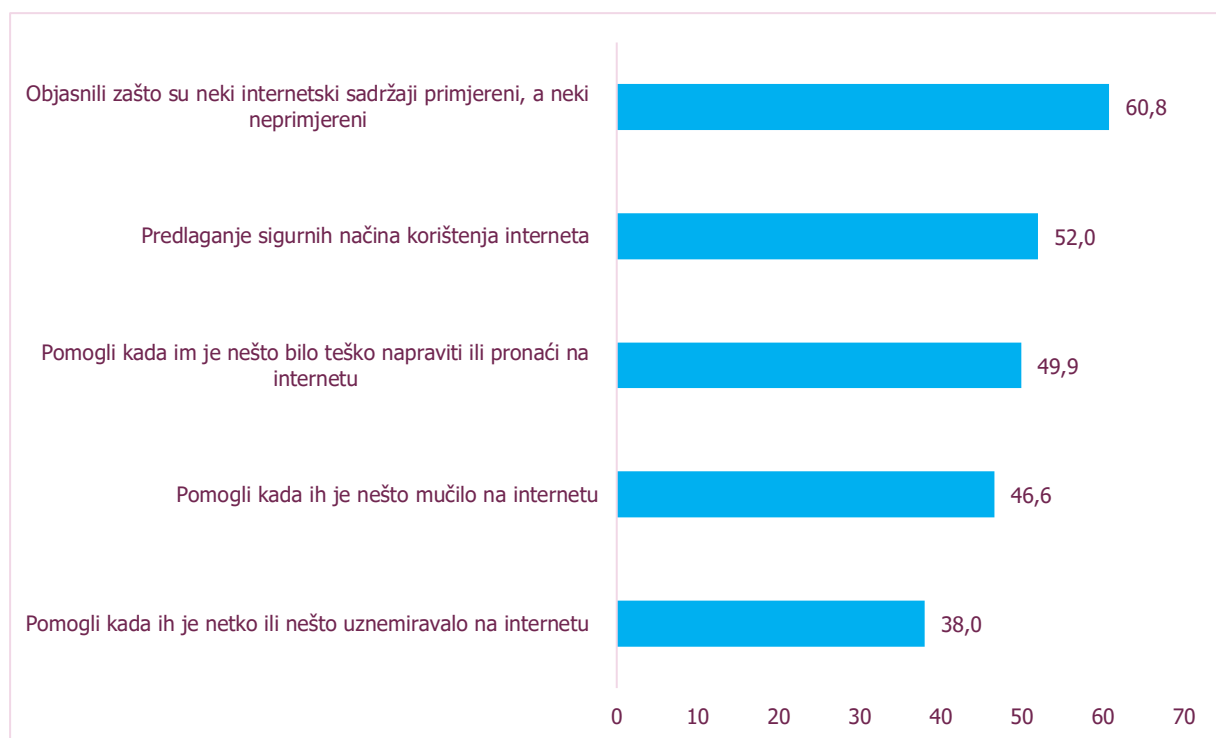
Propitivanje postojećih modela roditeljskog posredovanja, odnosno medijske pedagogije, potrebno je promotriti i kroz aktivnosti koje roditelji dozvoljavaju djetetu na internetu. U odgovorima koji slijede tako se mogu prepoznati i elementi liberalnog modela medijske pedagogije. Roditelji su najmanje skloni dopuštati posjećivanje chat sobe (pričaonice), a najviše korištenje interneta za domaću zadaću i učenje.

Grafikon 31. Aktivnosti koje roditelji uvijek dozvoljavaju djetetu (%) (N=862-996)

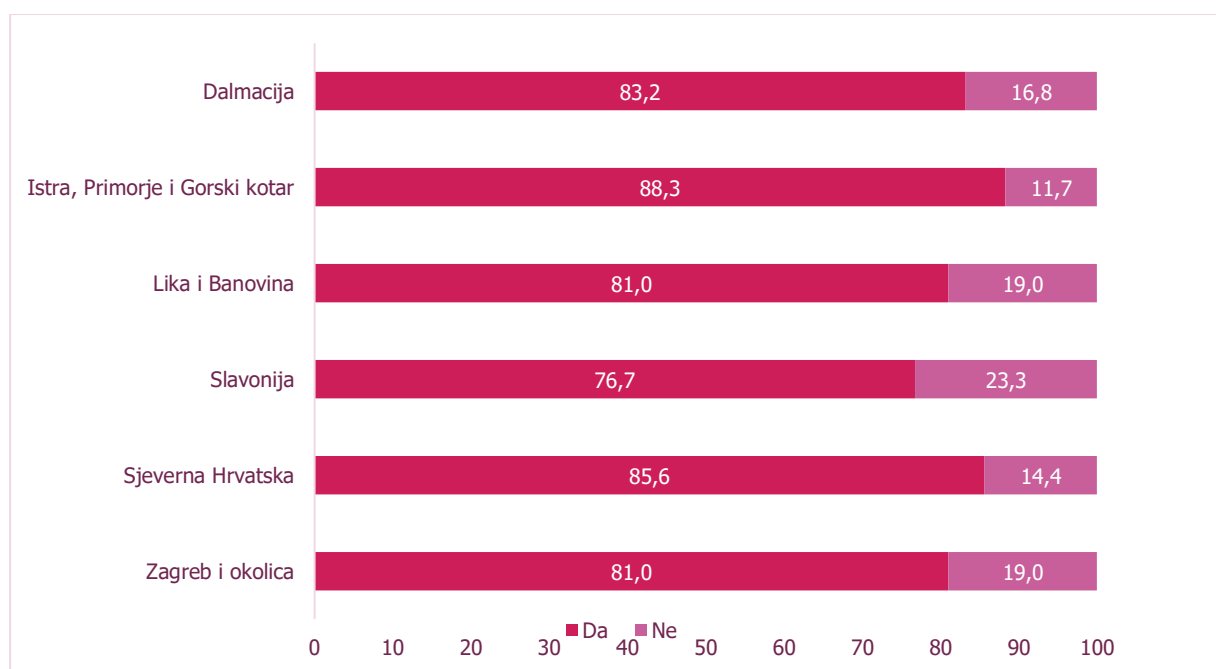
Roditeljsko posredovanje provjerili smo i kroz nekoliko pitanja koja se odnose na proaktivno sudjelovanje. Preduvjet za provođenje većeg dijela ovih aktivnosti jest i da sami roditelji imaju određenu razinu medijske pismenosti, pogotovo kada je riječ o pojašnjavanju primjerenosti internetskih sadržaja, ali i predlaganju sigurnih načina korištenja interneta. No, prisutnost roditelja, njihov interes za iskustva djece i znak da im je stalo, u većini će se slučajeva pokazati kao presudni za povjeravanje djece i razgovor o njihovim *online* iskustvima.

U učinkovitom roditeljskom posredovanju postoje brojni načini kako se mogu pratiti medijske navike djeteta. Jedan od načina kada je riječ o mlađem uzrastu je i praćenje vremena ukupne izloženosti, odnosno definiranja pravila kako se bi se evidentiralo vrijeme koje dijete provodi na internetu. Možemo sa sigurnošću reći kako navedeno nije praksa većine roditelja u Hrvatskoj budući da 77,3% nikada ne potpisuje svojevrsni ugovor o korištenju interneta s djetetom, odnosno ne koriste servis/uslugu koja ograničava vrijeme koje dijete provodi na internetu. Svi navedeni postupci i aktivnosti ulaze u inokulacijski model medijske pedagogije koji se temelji na uvođenju jasnih pravila, zabrana, ali i postupaka praćenja *online* aktivnosti.

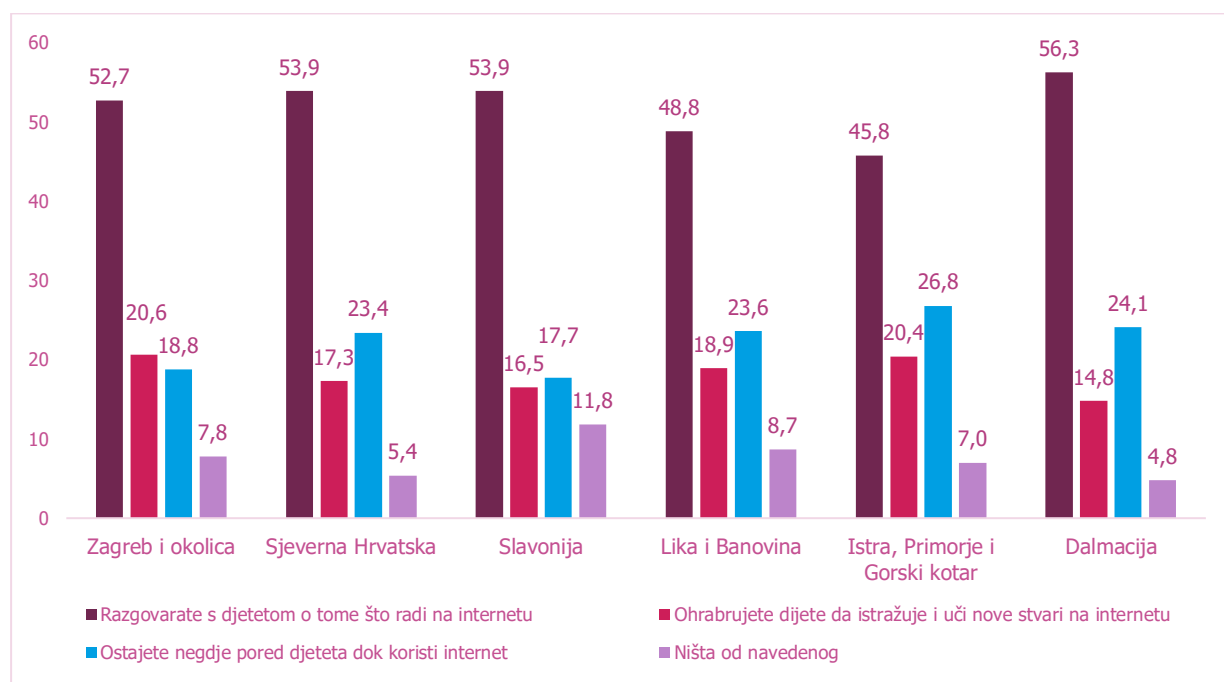
Grafikon 32. Proaktivno sudjelovanje roditelja (često ili vrlo često) (%)

Istodobno, 82,1% roditelja smatra da je djeci potrebno postaviti pravila o korištenju interneta, a čak 62,6% da je djecu potrebno nadzirati prilikom korištenja interneta. No, postoje sadržaji za koje roditelji pokazuju veći interes. Roditelji najviše provjeravaju koje je internetske stranice dijete posjetilo (67,9%) pri čemu svakodnevno to čini njih 14,5% (N=997), poruke na e-mailu ili drugim aplikacijama (58,5%, svakodnevno 13,2%; N=997), profil na društvenim mrežama (56,9%) pri čemu svakodnevno to čini njih 11,3% (N=989) te aplikacije koje je dijete kupilo (42,8%, N=972). U regionalnom pregledu vidimo kako se pravila najčešće postavljaju u Istri, Primorju i Gorskom kotaru, a najrjeđe u Slavoniji.

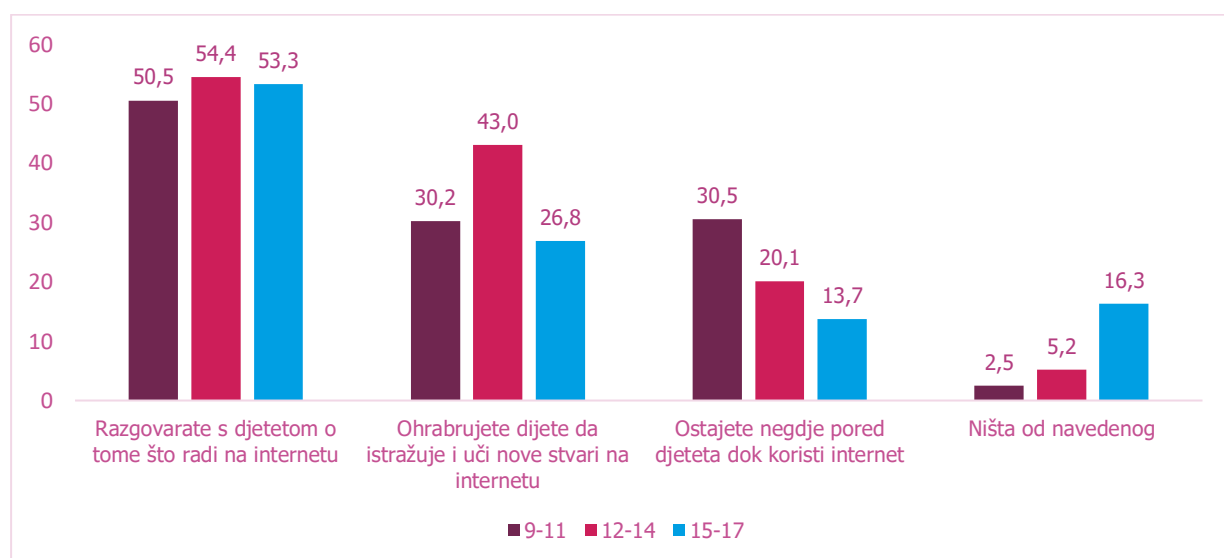
Grafikon 33. Regionalni pregled odgovora na tvrdnju jesu li djeci postavili pravila o korištenju interneta (%)

Roditelji većinom nikada ne koriste roditeljske kontrole niti prate koje aplikacije njihova djeca preuzimaju (71,4%). Još je veći broj roditelja koji nikad ne koriste program koji ograničava s kojim osobama dijete smije biti u kontaktu (80%). Iako postoje programi koji mogu biti vrlo korisni ako se želi smanjiti broj reklama kojima je dijete izloženo, tim se programima nikada ne koristi 78,5% roditelja. Roditelji u Istri, Primorju i Gorskom kotaru češće potiču djecu da istražuje i uče nove stvari na internetu u odnosu na roditelje u Slavoniji. Istraživanje pokazuje i kako se u Dalmaciji najviše potiče razgovor s djetetom o aktivnostima na internetu na čemu se temelji kritički model medijske pedagogije za koji se i smatra da donosi najbolje rezultate.

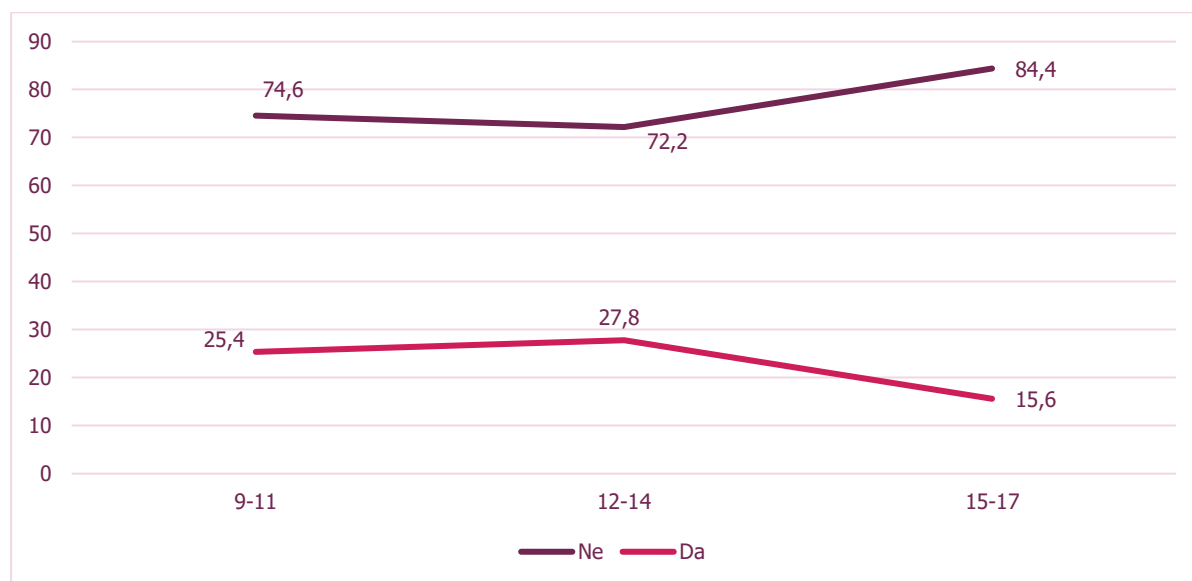
Grafikon 34. Potpora roditelja u korištenju interneta - regionalni pregled (%) (N=1.471)

Vjerojatno jedan od najvažnijih podataka ovoga dijela istraživanja odnosi se na razlike u pristupu djeci, prema uzrastu, dok koriste internet. Posve očekivano, kada je riječ o dobi djece, što su starija to roditelji manje vremena provode s njima, odnosno ostaju pored djeteta dok dijete koristi internet.

Grafikon 35. Potpora roditelja u korištenju interneta s obzirom na dječju dob (%)

Kada je riječ o razgovoru s djetetom o tome što radi na internetu vidimo ujednačenu praksu roditelja kod svih uzrasta. Jedina značajna razlika u odnosu na dob djeteta može se vidjeti kod tvrdnje prema kojoj roditelji najviše ohrabruju djecu da uče i istražuju nove stvari na internetu u drugoj dobnoj skupini, što je vjerojatno rezultat i primjene interneta u nastavnom procesu (domaća zadaća, pretraživanje).

Grafikon 36. Roditeljski nadzor ili drugi načini praćenja stranica koje djeca posjećuju i koriste s obzirom na dob ispitanika (%) (N=847)

Kada smo djecu pitali uolikoj mjeri roditelji nadziru i prate stranice koje posjećuju i/ili koriste, dobili smo drukčije rezultate u odnosu na iskaze roditelja i skrbnika. Grafikon 36 pokazuje kako roditeljski nadzor ili drugi načini praćenje opadaju s porastom godina kod djece, što je očekivani rezultat.

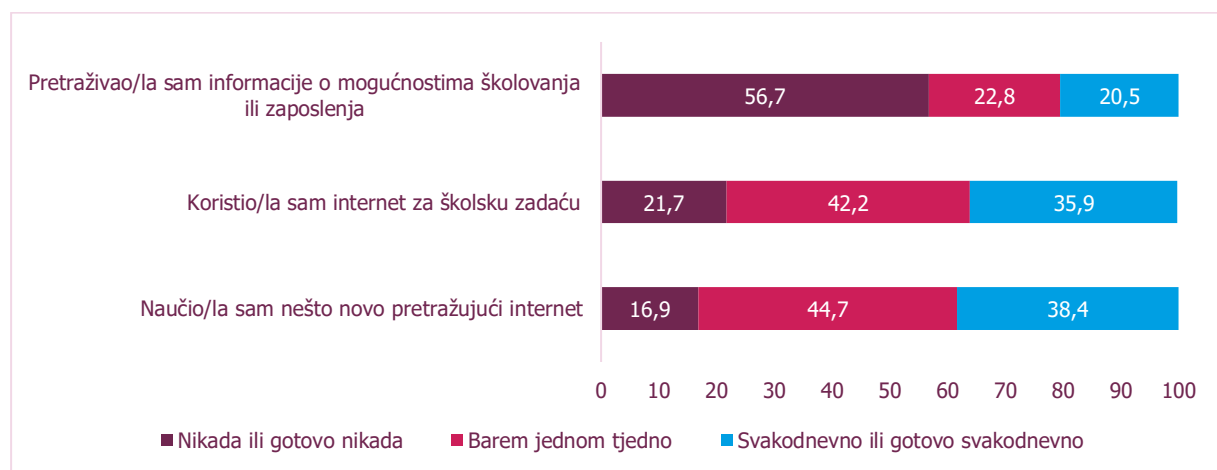
6. Korištenje interneta u obrazovne svrhe

KLJUČNI REZULTATI

- Djeca u dobi od 9 do 17 godina nedovoljno koriste internet u edukativne svrhe u školi.
- Svako treće dijete svakodnevno ili gotovo svakodnevno nauči nešto novo pretražujući internet.
- Djeca rijetko dobivaju potporu učitelja u korištenju interneta pri čemu potporu češće dobivaju starija, nego mlađa djeca.
- Većina roditelja smatra da bi u škole trebalo uvesti poseban predmet koji bi se bavio medijskim obrazovanjem djece.

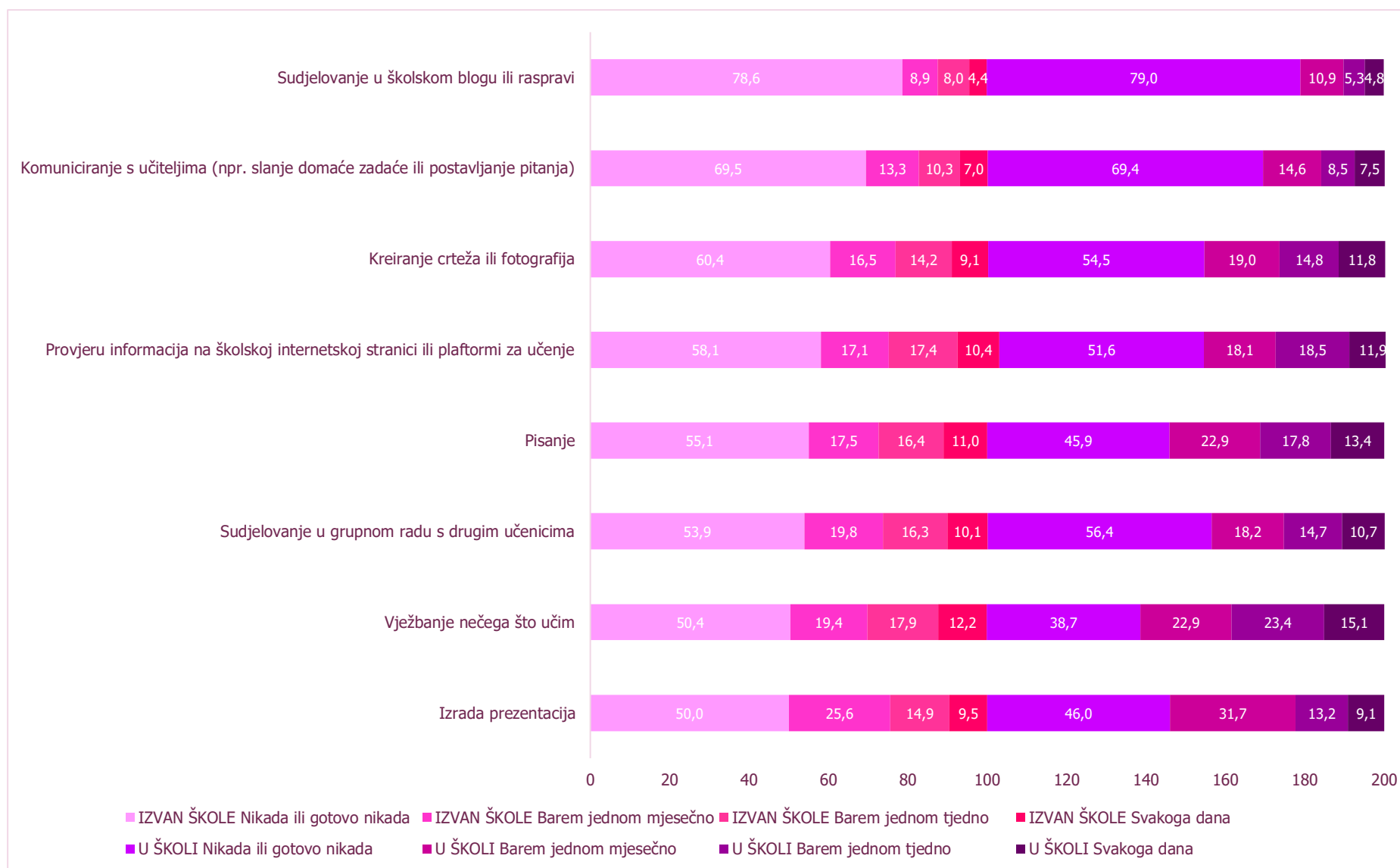
Mediji imaju važnu ulogu u obrazovanju u 21. stoljeću. Korištenje medija može potaknuti kritičko promišljanje kod djece te povećava njihovu dodatnu motiviranost za nastavno gradivo. Stoga je ovim istraživanjem bilo važno utvrditi koliko današnja djeca prepoznaju edukativnu ulogu medija te koriste li ih i koliko često u školi, ali i kod kuće, isključivo u edukativne svrhe.

Istraživanje je pokazalo da svako treće dijete u dobi od 9 do 17 godina svakodnevno ili gotovo svakodnevno nauči nešto novo pretražujući internet te koristi internet za pisanje domaće zadaće, dok rijetko koriste internet za pretraživanje informacija o mogućnostima školovanja ili zaposlenja (grafikon 37). Pritom starija djeca češće koriste internet za pisanje domaće zadaće i češće uče o novim stvarima pretražujući internet u odnosu na mlađu djecu.

Grafikon 37. Učenje uz pomoć interneta (%)

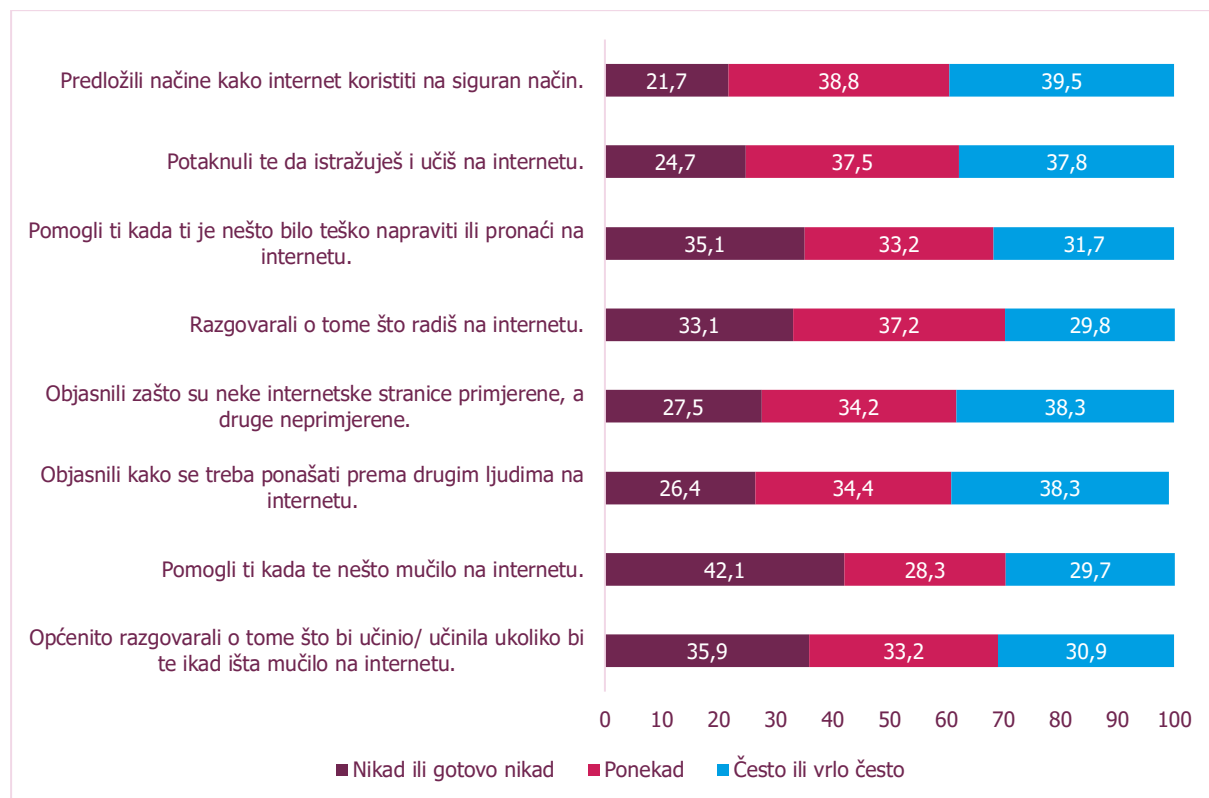
Rezultati istraživanja pokazali su da djeca u dobi od 9 do 17 godina nedovoljno koriste internet u edukativne svrhe u školi, ali i kod kuće. Naime, osim za komunikaciju s drugim učenicima iz škole, djeca u dobi od 9 do 17 godina rijetko koriste internet za sudjelovanje u školskom blogu ili raspravi, za komunikaciju s učiteljima, osobito za slanje domaće zadaće ili postavljanje pitanja, ali i za sudjelovanje u grupnom radu s drugim učenicima te provjeru informacija na školskoj internetskoj stranici (grafikon 38).

Grafikon 38. Korištenje interneta u edukativne svrhe kod kuće i u školi (%)

6.1. Potpora učitelja u korištenju interneta

Osim što učitelji imaju važnu ulogu u poticanju učenika na korištenje interneta u edukativne svrhe, prije svega u školi, učitelji imaju značajnu ulogu i u medijskom opismenjavanju djece, osobito kad je u pitanju korištenje interneta te zaštita i sigurnost djece na internetu.

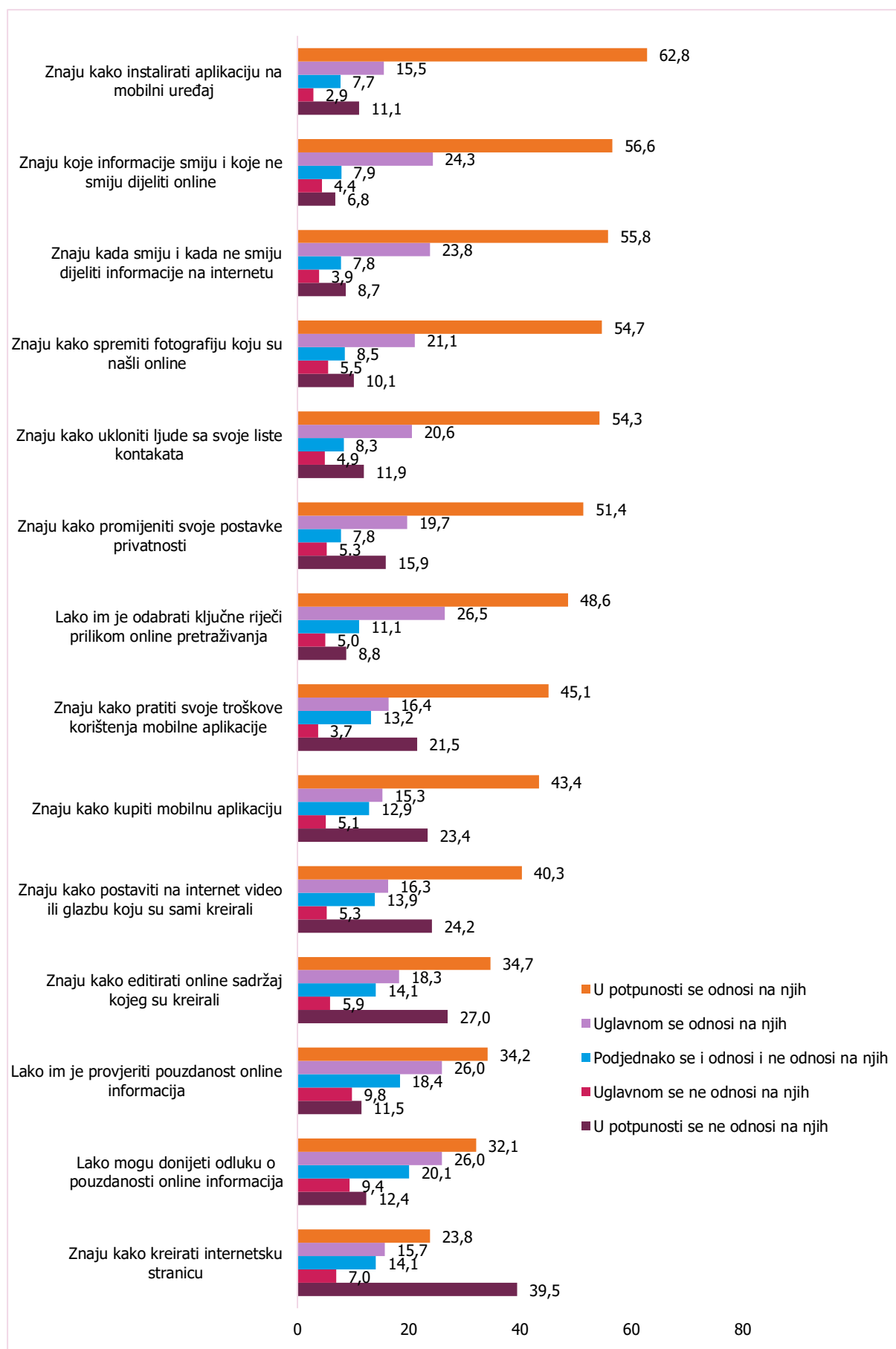
Grafikon 39. Potpora učitelja u korištenju interneta (%)

Istraživanje je pokazalo prilično razočaravajuće rezultate kad je u pitanju potpora učitelja u korištenju interneta među djecom. Svako treće dijete istaknulo je da učitelji nikada ili gotovo nikada nisu razgovarali s njima o tome što rade na internetu niti što bi učinili kada bi ih nešto uznemirilo na internetu, niti su im pomogli kada im je na internetu nešto bilo teško napraviti ili pronaći. Svako četvrto dijete je reklo da im učitelji nikada ili gotovo nikada nisu predložili sigurne načine korištenja interneta, a čak 42,1% njih priznalo je da im učitelji nikada ili gotovo nikada nisu pomogli kada ih je nešto mučilo na internetu (grafikon 39). Pritom su rezultati pokazali da potporu u korištenju interneta od strane učitelja češće dobivaju starija nego mlađa djeca.

6.2. Medijska pismenost djece

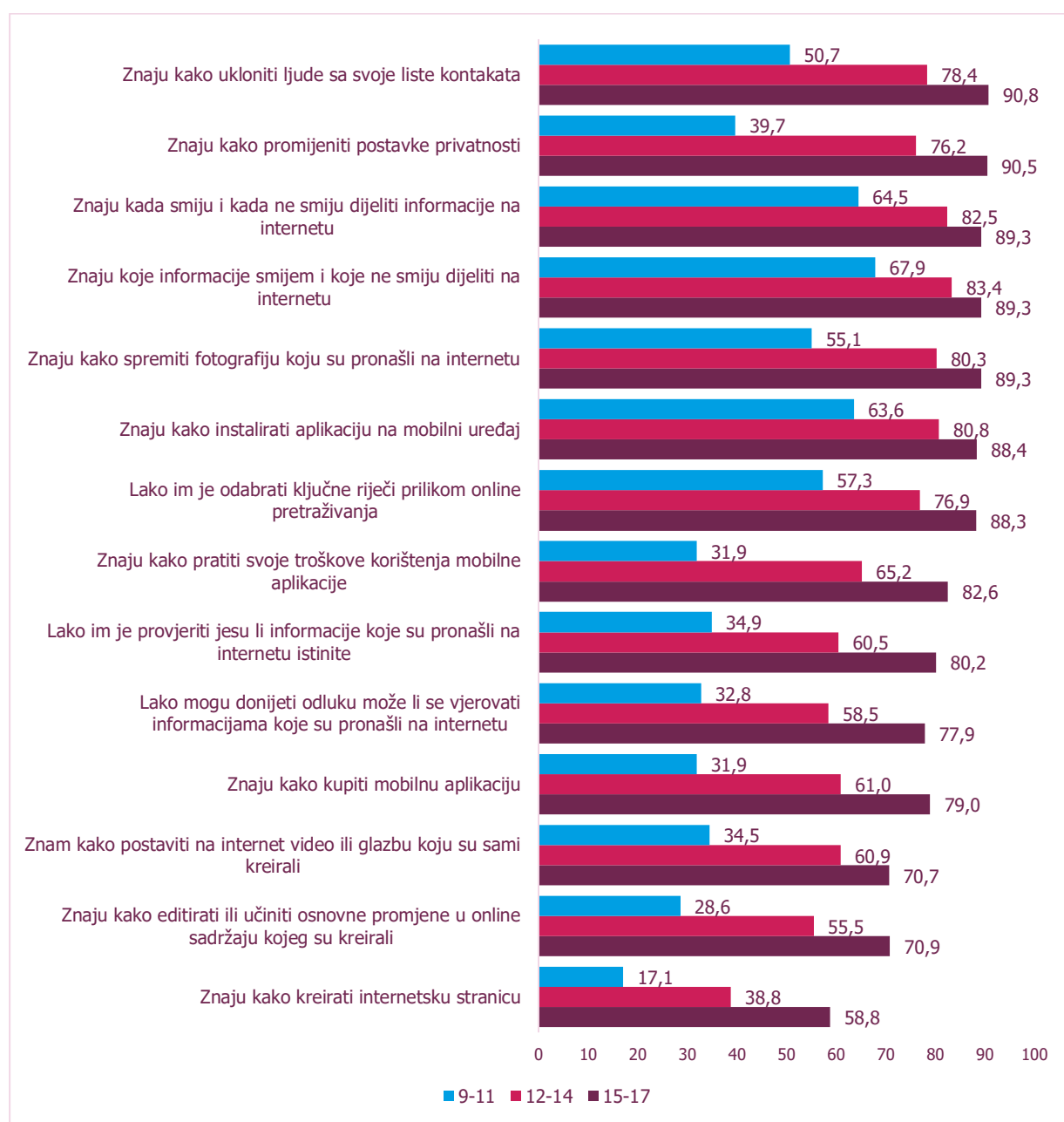
Medijski sadržaji i alati danas su jedan od dominantnih elemenata u svakodnevnom životu djece. Njihovo korištenje ovisi o pristupu medijskim uređajima te kvaliteti i brzini internetske veze, kao i o utjecaju obiteljskih i vršnjačkih skupina te samoj medijskoj pismenosti. Većina *online* aktivnosti istodobno nosi priliku za učenje i daljnji razvoj znanja i vještina te za usvajanje određenih vrijednosti, no nosi i određene rizike. Medijska pismenost je osim za samu sposobnost sudjelovanja u *online* aktivnostima i za izradu određenih sadržaja ključna i za prepoznavanje rizika i sposobnost za izbjegavanje rizika i nošenje s posljedicama sudjelovanja u određenim *online* aktivnostima. Uže definirano, možemo reći da se u osnovi medijska pismenost djece svodi na razumijevanje sadržaja i alata, kritičko razmišljanje te na kreativnost, odnosno upotrebu stečenih znanja i vještina. Grafikon 40 prikazuje stupanj medijske pismenosti djece mjerenu na temelju poznavanja ili stečenosti određenih znanja i vještina.

Grafikon 40. Stupanj medijske pismenosti djece (%)

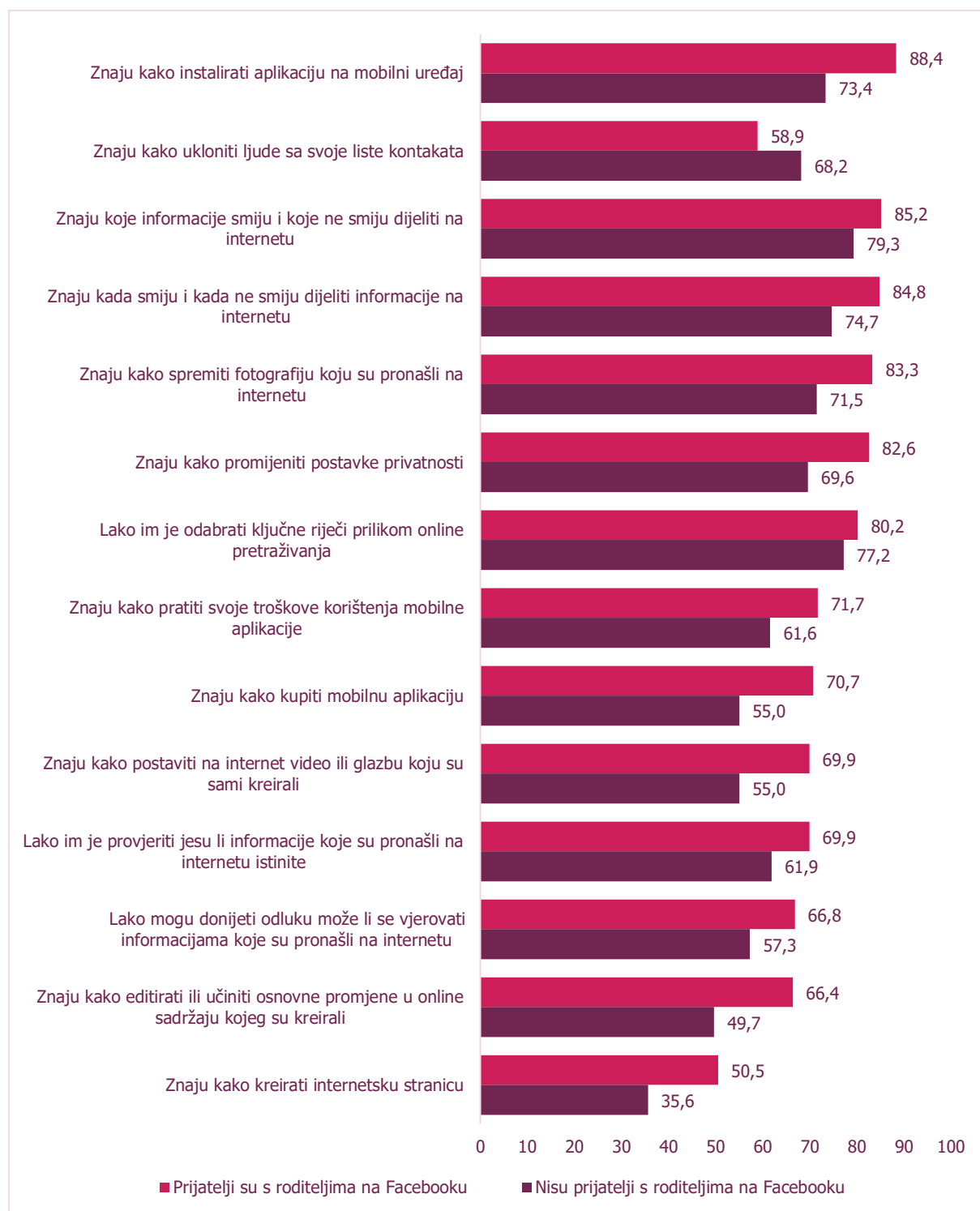
Usvojenost znanja i vještina na kojima se medijska pismenost temelji varira od oko 80% djece koja znaju koje informacije smiju dijeliti na internetu, kao i kada to smiju činiti, do tek 40% posto djece koja znaju uređivati *online* sadržaj koje su kreirali ili samostalno kreirati internetsku stranicu. Razlozi za zabrinutost leže u relativno slaboj usvojenosti vještina vezanih uz kritičko razmišljanje – to jest mogu li provjeriti jesu li informacije koje su pronašli na internetu istinite. Navedeni bi rezultati svakako trebali biti smjernica za izradu programa medijske pismenosti. Uvid u zastupljenost elemenata medijske pismenosti prema uzrastu ispitanika pruža sliku relativno slabe medijske pismenosti dviju mlađih dobnih skupina. Navedeno je naročito izraženo kod djevojčica i dječaka u dobi od 9 do 11 godina, od kojih tek 39,7% zna kako promijeniti postavke privatnosti, manje od trećine ih zna pratiti troškove koje naprave mobilne aplikacije, a oko trećine smatra da u nekoj mjeri mogu prosuditi može li se vjerovati informacijama koje su pronašli *online*.

Grafikon 41. Medijska pismenost djece s obzirom na dob – udjeli djece koja su odgovorila da se određeni elementi medijske pismenosti uglavnom ili u potpunosti odnose na njih (%)⁸

⁸ Elementi medijske pismenosti poredani su u odnosu na odgovore najstarije skupine ispitanika/ica.

Prijateljstvo djece i roditelja na Facebooku statistički značajno utječe i na stupanj medijske pismenosti djece, osim na već analiziranu učestalost sudjelovanja u *online* aktivnostima (grafikon 42). Ustanovljeno je kako je veći broj djece, koji su prijatelji s roditeljima na Facebooku, svladao određene elemente medijske pismenosti, nego njihovi vršnjaci koji svoj Facebook profil drže nedostupnim roditeljima. Ovaj je raskorak najevidentniji s obzirom na upućenost u odabir ključnih riječi prilikom pretraživanja, znanju o instaliranju aplikacija na mobilni uređaj te poznavanju uređivanja sadržaja koji osobe postavljaju *online*.

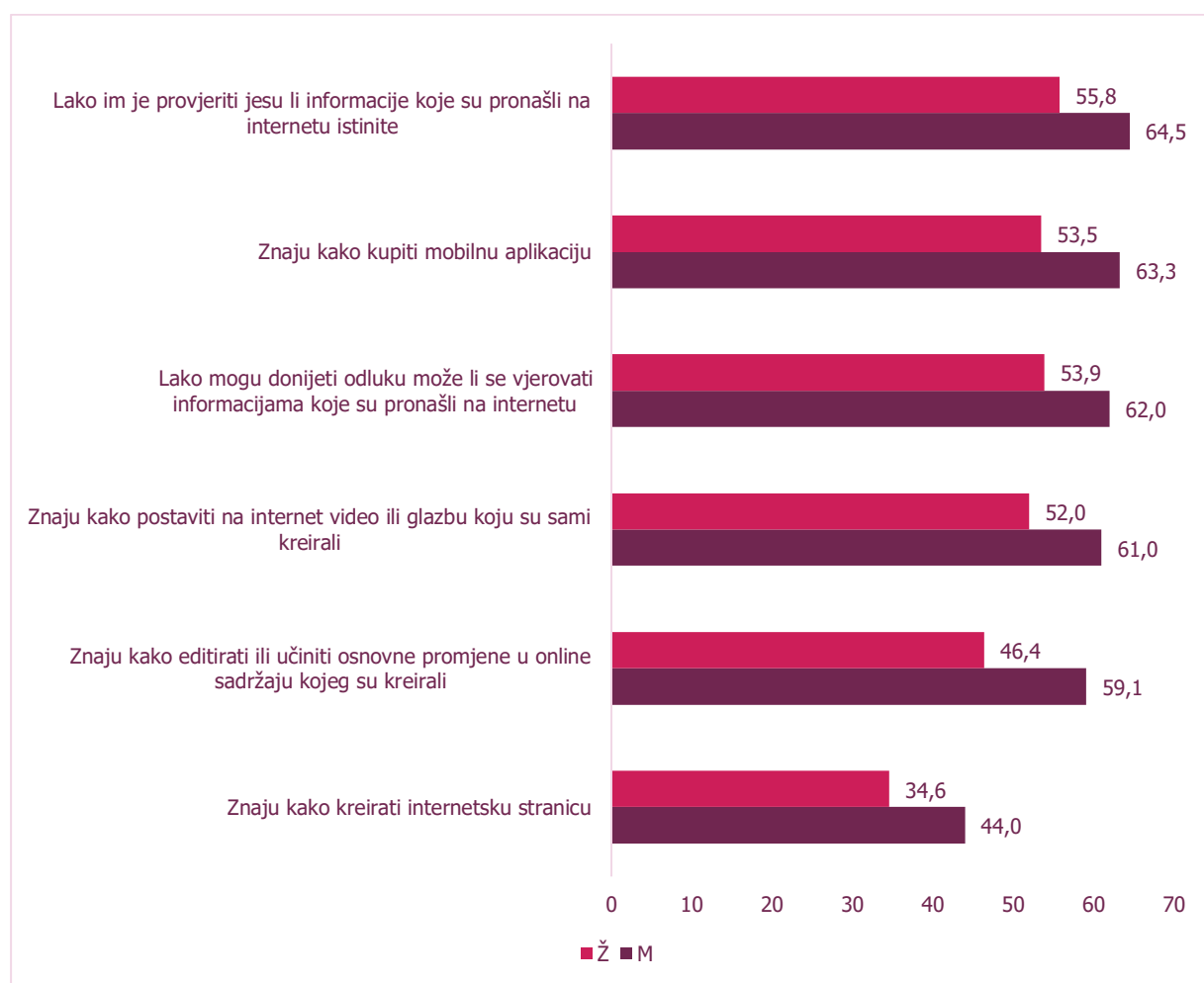

Grafikon 42. Medijska pismenost djece s obzirom na prijateljstvo s roditeljima na Facebooku – udjeli djece koja su odgovorila da se određeni elementi medijske pismenosti uglavnom ili u potpunosti odnose na njih (%)

Ranije smo identificirali kako dječaci u nešto većem broju sudjeluju u pojedinim *online* aktivnostima nego djevojčice, što možemo povezati i s nešto većom medijskom pismenosti dječaka (grafikon 43). Naime, pretpostavka je da češćim prakticiranjem određenih aktivnosti djeca postaju vještija, a u ovom slučaju, kompetentnija za samostalno i sigurno korištenje interneta i medijskih sadržaja.

Uz analizu utjecaja pojedinačnih obilježja djece na njihovu pismenost identificirali smo i obrasce medijske pismenosti koji prevladavaju u ovoj populaciji, s četiri ustanovljena obrasca. Prvi je obrazac nazvan *osnovne vještine medijske pismenosti* (znaju koje informaciju smiju i koje ne smiju dijeliti na internetu; znaju kako izbrisati ljude sa svoje liste kontakata; znaju kada smiju i kada ne smiju dijeliti informacije na internetu; znaju kako spremiti fotografiju koju su pronašli na internetu; znaju kako promijeniti postavke privatnosti; lako im je odabrati ključne riječi tijekom pretraživanja; znaju kako instalirati aplikaciju na mobilni uređaj), a u većoj mu mjeri naginju starije skupine djece. Drugim riječima, s porastom dobi raste i medijska pismenost djece u ovom osnovnom spektru vještina.

Sljedeći je obrazac nazvan *stvaralačke vještine medijske pismenosti* i u pogledu njega nema značajnih razlika među djecom različitog statusa, a ove vještine uključuju znanje kreiranja internetske stranice. Treći je obrazac *kritički aspekt medijske pismenosti* i njegova primjena kod djece raste s porastom njihove dobi. Takva djeca mogu lako provjeriti jesu li informacije koje su pronašli na internetu istinite te lako mogu donijeti odluku može li se vjerovati informacijama koje su pronašli na internetu. Posljednji je obrazac nazvan *vještine uređivanja vlastitog sadržaja* (djeca znaju kako na internet postaviti video ili glazbu koju su sami kreirali te znaju kako editirati *online* sadržaj kojeg su kreirali), a djeca koja mu naginju relativno su homogena u svojim obilježjima jer nisu identificirane statistički značajne razlike.

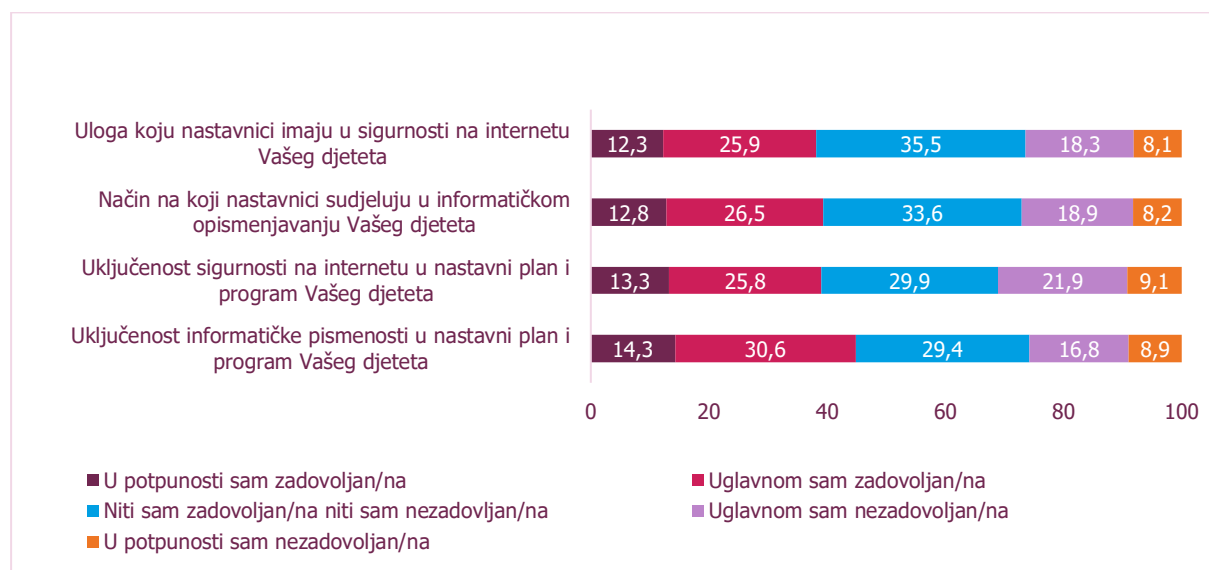

Grafikon 43. Medijska pismenost djece s obzirom na spol – udjeli djece koja su odgovorila da se određeni elementi medijske pismenosti uglavnom ili u potpunosti odnose na njih (%)

Cjelinu o pismenosti završavamo pitanjem o kupnji mobilnih aplikacija, na koje je točno petina djece odgovorila potvrdno. Od toga je 23,7% dječaka i 16,2% djevojčica kupilo mobilnu aplikaciju, a iskustvo kupnje mobilne aplikacije raste s dobi (8,5% u dobi od 9 do 11 godina, 19,1% u srednjoj skupini i 31,8% najstarijih ispitanika/ca). Najmanje iskustva s kupnjom mobilne aplikacije imaju djeca iz sjeverne Hrvatske (15,4%), a najviše iz Istre, Primorja i Gorskog kotara (29,8%), te Like i Banovine (26,6%). Djeca iz Dalmacije (21,5%) i Slavonije (19,6%) kreću se oko prosjeka kada je riječ o kupnji mobilnih aplikacija, a djevojčice i dječaci iz Zagreba su s 17,5% malo ispod tog prosjeka.

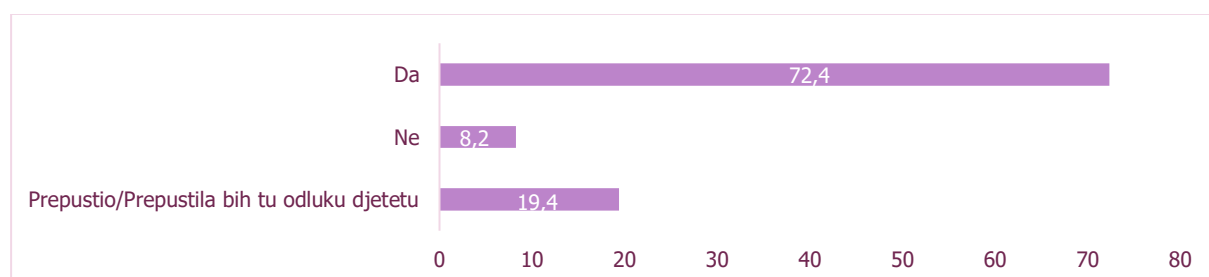
6.3. Medijsko i informatičko obrazovanje djece

Budući da su rezultati istraživanja HR Kids Online pokazali da čak 2/3 roditelja smatra da se djeca bolje služe tehnologijom od njih samih, istraživanjem je analizirano i što roditelji misle o obrazovnom sustavu u Hrvatskoj, osobito kad je u pitanju medijsko opismenjavanje. Pokazalo se da je gotovo svaki treći roditelj uglavnom ili u potpunosti nezadovoljan s uključenošću sigurnosti na internetu u nastavni plan i program, dok je svaki četvrti roditelj uglavnom ili u potpunosti nezadovoljan s uključenošću informatičke pismenosti u nastavni plan i program te s načinom na koji učitelji sudjeluju u informatičkom opismenjavanju djece i ulogom koju imaju kada je u pitanju sigurnost djece na internetu (grafikon 44).

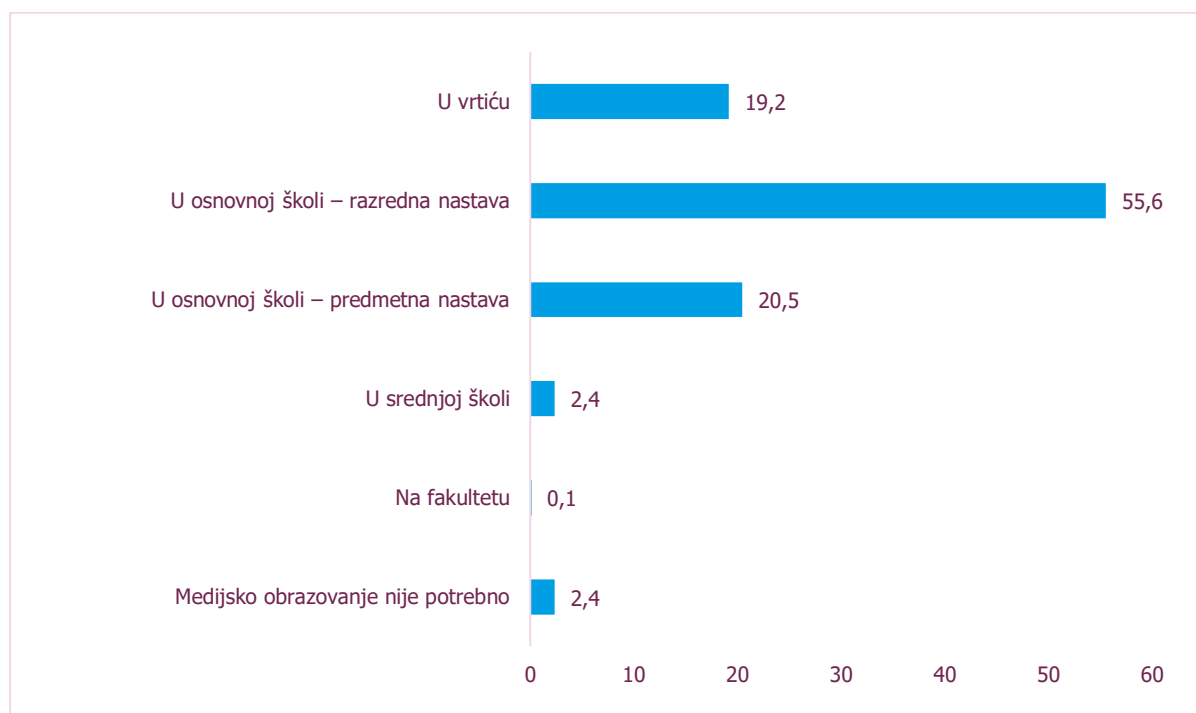
Grafikon 44. Zadovoljstvo roditelja informatičkim opismenjavanjem djece (%)

Budući da se današnja djeca s medijima susreću već u prvim godinama života (Chaudron, 2015; Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba, Hrabri telefon, 2017), stručnjaci smatraju da bi s medijskim obrazovanjem trebalo početi od najranije dobi, odnosno onoga trenutka kada djeca prvi puta počnu koristiti medije.

Grafikon 45. Kada bi u školi postojalo medijsko obrazovanje kao izborni predmet, biste li dijete upisali na njega? (%) (N=862)

Većina roditelja, njih čak 80%, smatra da bi u škole trebalo uvesti poseban predmet koji bi se bavio samo medijskim obrazovanjem djece te bi većina njih, kada bi se radilo o izbornom predmetu, svoje dijete upisala na njega (grafikon 45).

Grafiikon 46. Vrijeme kada treba započeti s medijskim obrazovanjem djece (%)

Međutim, roditelji u Hrvatskoj ne dijele mišljenja stručnjaka kada je u pitanju vrijeme kada bi trebalo početi s medijskim obrazovanjem. Naime, većina roditelja smatra kako bi s medijskim obrazovanjem trebalo početi u osnovnoj školi i to u razrednoj nastavi, dok tek svaki peti roditelj smatra da bi s medijskim obrazovanjem trebalo početi u vrtiću (grafikon 46). Unatoč tome, većina roditelja smatra da su za medijsko obrazovanje djece zaduženi roditelji, a ne odgajatelji u vrtićima, odnosno učitelji u školama.

7. Smjernice za roditelje

Jedna od glavnih prednosti ovoga istraživanja jest što smo prvi put na reprezentativnom uzorku, na razini cijele Hrvatske, mogli vidjeti iskustva i stavove djece i jednog od roditelja ili skrbnika. Smatramo to posebno važnim budući da niti jedno dosadašnje istraživanje u Hrvatskoj nije primijenilo sličnu metodologiju. Upravo zahvaljujući takvom pristupu mogli smo doći do vrijednih zaključaka:

- Budući da svako treće dijete u Hrvatskoj svakodnevno pristupa internetu u domu prijatelja, odnosno rođaka, zabranom korištenja interneta i pristupanja određenim stranicama kod kuće roditelji neće puno postići jer će djeca tim stranicama pristupiti kod svojih prijatelja ili drugih članova obitelji.
- Važno je što prije započeti sa stvaranjem odnosa povjerenja između roditelja i djeteta budući da su roditelji prvi medijski odgajatelji djece. Bez obzira na to koliko se sami osjećali spremni ili kompetentni, danas svaki roditelj/skrbnik mora imati osnovnu razinu medijske pismenosti kako bi mogao pratiti svoje dijete u medijskom obrazovanju. Već u predškolskom uzrastu, zajedno s odgajateljima i odgajateljicama, mogu se i trebaju provoditi kvalitetni programi medijskog obrazovanja.
- Kod većine djece dominira pasivan pristup internetskim sadržajima, a kreiranje sadržaja je u drugom planu, pogotovo kod mlađeg uzrasta te je stoga potrebno djecu poticati na stvaranje i izražavanje primjereno njihovoj dobi.
- Istraživanje pokazuje kako je najrizičnije ponašanje djece u srednjoj školi, kada im obrazovni sustav pruža najmanju podršku kroz obrazovne programe, a djeca se najviše oslanjaju na svoje vršnjake. Roditelji upravo ovom uzrastu djece trebaju pružiti najveću potporu i poticati razgovor sa svojom djecom o aktivnostima na internetu.
- Od institucija i organizacija na lokalnoj razini treba tražiti dodatne preventivne i edukativne programe budući da na lokalnoj i regionalnoj razini postoje razlike u prepoznavanju prilika i prijetnji u virtualnom svijetu.
- Nije dovoljno biti prijatelj djece na društvenoj mreži, već je potrebno aktivno posredovati, biti prisutan u dječjim životima i svojim primjerom ukazati na pravilan pristup internetskim sadržajima.
- Važno je izgraditi odnose s drugim roditeljima te izmjenjivati iskustva, osobito kada je riječ o starijoj djeci.
- Postoji razlika između djevojčica i dječaka u proživljenim uznemirujućim iskustvima na internetu i percepciji roditelja. U svim situacijama u kojima roditelji ne znaju kako reagirati, trebaju potražiti pomoć stručnjaka.
- S obzirom na iskustva djece u području elektroničkog nasilja, važno je podučiti djecu o poštivanju drugih korisnika u internetskom prostoru, poticati kritičko promišljanje te ih podučiti načinima zaštite i prijavljivanja elektroničkog nasilja.
- Važna smjernica za osnaživanje i prevenciju elektroničkog nasilja uključuje osnaživanje svjedoka, osobito među djecom. U tome će pomoći kvalitetan odnos s roditeljima vršnjaka djece.

- Više od petine djece posjećivalo je stranice sa sadržajima o samoubojstvu i načinima fizičkog ozljeđivanja. Postoje brojni razlozi zbog kojih djeca to čine. Roditelji trebaju pratiti promjene u ponašanju, navikama i odnosima kod djece.
- Većina djece nikada nije rekla roditeljima ili skrbnicima o nečemu što ih smeta ili uznemirava na internetu. Roditelji bi trebali poticati komunikaciju u obitelji.
- Djeca nedovoljno koriste internet u edukativne svrhe u školi i ne koriste brojne mogućnosti koje im se pružaju upravo u tom području. Preporuka je školama da češće održavaju radionice o medijskoj pismenosti.
- Prema svim dostupnim podacima djeca imaju slabu usvojenost vještina vezanih uz kritičko razmišljanje. Navedeni bi rezultati svakako trebali biti smjernica za izradu programa informatike i medijske kulture. Nažalost, postojeće analize pokazuju kako je upravo takvih programa najmanje u postojećem kurikulumu. Kroz dodatne izvannastavne aktivnosti treba poticati kritičko promišljanje i stvaranje medijskih sadržaja kod djece.
- Čak 80% roditelja smatra da bi u škole trebalo uvesti poseban predmet koji bi se bavio samo medijskim obrazovanjem djece te bi većina njih, kada bi se radilo o izbornom predmetu, svoje dijete upisala na njega. Roditelji bi od stručnih službi u školama trebali tražiti da im omoguće programe medijske pismenosti za njih i djecu.

Kao što vidimo, postoje brojne prilike koje nismo iskoristili ni prepoznali u medijskom obrazovanju djece. Ovo istraživanje samo je jedan korak prema snažnoj opredijeljenosti našega društva za medijski kompetentnu djecu i roditelje koji će, svjesni svih prednosti i rizika, osnaženi prolaziti kroz virtualni svijet u kojem kao roditelji/skrbnici zajedno s djecom provodimo toliko vremena.

7. Popis korištene i preporučene literature

- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2018). *Sigurnost djece na internetu i elektroničko nasilje*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i Unicef. Dostupno na <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/04/elektronicko-nasilje.pdf>.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2019). *Poštivanje sebe i drugih u virtualnom svijetu*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i Unicef. Dostupno na <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Postivanje-sebe-i-drugih-u-virtualnom-svijetu.pdf>.
- Dinh, T., Farrugia, L., O'Neill, B., Vandoninck, S., Velicu, A. (2016). *Internet safety helplines: Exploratory study first findings*. Dostupno na <http://eprints.lse.ac.uk/65358/>.
- EU Kids Online (2014). *EU Kids Online: findings, methods, recommendations*. EU Kids Online, LSE. Dostupno na <http://eprints.lse.ac.uk/60512/>.
- Mascheroni, G., Ólafsson, K. (2018). *Accesso, usi, rischi e opportunità di internet per i ragazzi italiani. I risultati di EU Kids Online 2017*. EU Kids Online e OssCom. Sažetak na engleskom dostupan na <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/Executive-summary-Italy-june-2018.pdf>.
- Mitchell, K., Finkelhor, D., Wolak, J. (2003). The Exposure of Youth to Unwanted Sexual Material on the Internet. *Youth and Society*, 34 (3), 330-358.
- Ní Bhroin, N., Rehder, M. M. (2018). *Digital Natives or Naïve Experts? Exploring how Norwegian children (aged 9-15) understand the Internet*. EU Kids Online. Dostupno na <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/norway-report.pdf>.
- O'Neill, B., Dinh, T. (2018). *The Better Internet for Kids Policy Map: Implementing the European Strategy for a Better Internet for Children in European Member States*. Brussels: European Commission, European Schoolnet and EU Kids Online. Dostupno na <https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/2637346/BIK+Map+report+-+Final+-+March+2018/a858ae53-971f-4dce-829c-5a02af9287f7>.
- O'Neill, B. (2017). *Toddlers and tech: Policy implications for families and parenting in the information age*, Digitising Early Childhood International Conference, Edith Cowan University, Perth, 11-15 September. Dostupno na <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/DigitisingEarlyChildhood.pdf>.
- Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M., Šeparović, N. (2010). *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima - izvještaj o rezultatima istraživanja provedenog među djecom, učiteljima i roditeljima u sklopu programa prevencije elektroničkog nasilja „Prekini lanac!“*.

Zagreb: Unicef. Dostupno na https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Izvjestaj_-_Iskustva_i_stavovi_djece_roditelja_i_ucitelja_prema_elektronickim_medijima.pdf.

- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Olafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.
- Wolak, J, Mitchell, K., Finkelhor, D. (2006). *Online Victimization of Youth: Five Years later*. National Center for Missing nad Exploited Children Bulletin.
- Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba (2019). *Rezultati nacionalnog istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih“*. Dostupno na <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanje/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/>.
- Zaman, B., Nouwen, M. (2016). *Parental controls: advice for parents, researchers and industry*. Dostupno na <http://eprints.lse.ac.uk/65388/>.

Autori:

Doc. dr. sc. Lana Ciboci
Ivana Ćosić Pregrad
Izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj
Dr. sc. Dunja Potočnik
Izv. prof. dr. sc. Dejan Vinković

Koordinator provedbe istraživanja:

Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu

Istraživanje provedeno u suradnji s:

Agencijom za elektroničke medije
Gradom Zagrebom (OŠ Većeslava Holjevca)
Hrvatskim Telekomom
Hrvatskom regulatornom agencijom za mrežne
djelatnosti (HAKOM)
Centrom za nestalu i zlostavljenu djecu (CNZD)

Istraživanje poduprijeli:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i
socijalnu politiku

Kontakt:

info@hrkids.online

eukidsonline.net

